

SOVYETLER BİRLİĞİ KOMÜNİST PARTİSİNİN YENİ TÜZÜĞÜ VE ÜYELERİN GÖREVLERİ

Doç. Dr. F. H. ARMAOĞLU

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin 22. Kongresi, 17 - 31 Ekim 1962 tarihleri arasında Moskova'da toplandı. Bu, Stalin'in ölümündenberi Kruşçov'un liderliğindeki Partinin yapmış olduğu üçüncü Kongre'dir. Birincisi, Stalin'in ölümünden ancak üç yıl sonra yapılabilen ve 14 - 25 Şubat tarihinde toplanan 20. Kongre idi. Sovyet Rusya'nın iç politikası bakımından bu Kongrenin özelliği, Stalin putunun yıkılması, resmî deyimle «kişiye tapma»nın mahkûm edilmesidir. Kruşçov, ancak üç yıllık bir mücadeleden sonra liderler grubu içinde sivrilebilmiş ve gruba hâkim olabilmiş ve ondan sonra da 20. Kongrede Stalin'e açıkça hücum edebilmek cesaretini bulabilmiştir. Bununla beraber, 22. Kongrede dahi, «muhafazakâr» adı verilen Stalin taraftarlarının yeni hücumlarına konu olması gösteriyor ki, Kruşçov'un kişisel egemenliğinin günden güne kuvvetlenmesine rağmen, Stalin putunu yıkmaya işi henüz tamamlanmamıştır.

Stalin-sonrası devresinin ikinci kongresi, 27 Ocak - 5 Şubat 1959 tarihleri arasında toplanmıştır. «Olağanüstü» olarak toplanan bu 21. Kongrede Stalin meselesi yine ele alınmakla beraber, Kongrenin esas konusunu 1959 - 1965 devresi için uygulanacak olan 7 yıllık ekonomik plân teşkil etmiştir (1).

22. Kongre ise, 20. ve 21. kongrelerden çok daha farklı bir özellik göstermiştir. Bu sonuncu kongre, Sovyet Rusyada, sosyalizmden komünizme geçiş devresinin tamamlandığını ve bundan sonrası için «komünizmin inşası» devresinin açıldığını tantana ile ilân etmiş ve bu yeni devrenin ekonomik, sosyal, siyasal ve

---

(1) 20. ve 21. Kongreler hakkında bak.: Leonard Schapiro, *The Communist Party of the Soviet Union*, London, Eyre and Spottiswoode, 1960, pp. 558-569 (sadece 20. Kongreyi ele almaktadır); Abdurakhman Avtorkhanov, «Khrushchev after the Twenty-First Party Congress», *Bulletin*, Vol. VI, April 1959, No. 4, pp. 3-15; Seweryn Bialer, «21st Congress and Soviet Policy», *Problems of Communism*, Vol. VIII, No. 2, March-April, 1959, pp. 1-9; Bu kongreler hakkında resmî Sovyet görüşü için bak.: *History of the Communist Party of the Soviet Union*, Moscow, Foreign Languages Publishing House, 1960, pp. 663-685, 718-744; Bu sonuncu eserin rusçası: *İstoriya Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza*, Moskva, Gosudarstvennoe İzdatelstvo, 1959, str. 637-659, 691-716.

kültürel plâna olarak da yeni Parti Programı'nı kabul etmiştir (2). Sovyet Rusyada Komünist Partisinin programları, liderlerin şu veya bu anda çizmiş oldukları bir faaliyet programı vasfını hiçbir zaman kaybetmemiş ve, totaliter rejimin mahiyeti icabı, bu programların gerçekleştirilmesinde en müessir rol de Partiye verilmiştir. Böyle olunca, diğer programlarda yapıldığı gibi, Partinin faaliyet prensiplerini de yeni programa uydurma zorunluluğu ortaya çıktığından, 22. Kongrede Parti Tüzüğü de önemli değişiklikler geçirmiştir (3). Daha önceki Parti Tüzüklerine nazaran bu seferki değişikliklerin genel olarak toplandığı kısım, Parti üyelerinin görevlerini belirten kısımdır. Yeni tüzüğün bu kısmını bu incelememize konu olarak ele talleceğiz.

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin ilk Tüzüğü (**Ustav**), Partinin kurulduğu 1898 yılındaki Birinci Kongrede kabul edilmiştir. 1903 deki İkinci Kongrede ise yeni bir tüzük düzenlenmiştir. Bu yeni tüzük de 1906, 1907 ve 1912 tarihlerinde birçok değişiklikler geçirmiştir. Bolşevik İhtilâlinin arifesinde, 1917 Ağustosunda yapılan 6. Kongrede tekrar yeni bir tüzük kabul edilmiştir. Bu, 14 maddelik kısa bir tüzüktü. Bu tüzük, 1919 Aralık ayında toplanan 8. Parti Konferansı'nda (4) yeniden gözden geçirilmiş ve 66 maddelik geniş ve teferruatlı bir tüzük haline getirilmiştir. 1919 Tüzüğü, 1922, 1925 ve 1934 yıllarında bazı değişikliklere uğramakla beraber, bütünü itibarıyla 1939 yılına kadar devam etmiştir. Mart 1939 da toplanan 18. Kongrede bu tüzük esaslı değişikliklere tâbi tutulmuştur. 66 Maddelik olan 1919 tarihli tüzük, bu değişikliklerle 77 maddeye çıkarılmıştır. Fakat önemli olan, maddelerin sayısı-

(2) 22. Kongrenin genel bir tahlili için bak.: Merle Fainsod, «The 22nd Party Congress», special supplement to Problems of Communism, Vol. X, No. 6, November-December, 1961; Richard Lowenthal, «Schism among the Faithful», Problems of Communism, Vol. XI, No. 1, January-February, 1962, pp. 1 - 14; Rush V. Greenslade, «Forward to Communism?»; Ibid., pp. 36-42. 22. Kongreye ait bütün dokümanlar şu yayında toplanmıştır: *The Road to Communism*, Moscow, Foreign Languages Publishing House, 1962 (?); Ayrıca bak.: XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza (stenografičeskij otčet), Moskva, Gosudarstvennoe Izdatelstvo 1962 (in 3 Vols.) 22. Kongreye ait bütün dokümanların İngilizce tercümeleri, Kongre tarihinden önceki ve sonraki zamanlarda *Current Digest of the Soviet Press* (New York) de yayınlanmıştır.

(3) Tüzükte 22. Kongrede yapılan değişikliklerin genel mahiyetteki kısa tahlili için bak.: Leonard Schapiro, «The Party's New Rules», Problems of Communism, Vol. XI, No. 1, Jan.-Feb. 1962; pp. 28-36.

(4) Parti konferansları (Vsesoyuznaya Konferantsiya), Parti Kongrelerinden (s'ezd) farklı olup, bu, Kongreler arasındaki zamanlarda, Parti Merkez Komitesinin, Parti teşkilâtı merkez komitelerinin temsilcilerinden mürekkep bir toplantı yapmasıydı. Bu konferanslar genel olarak olağanüstü meseleler için toplanmaktaydı. Konferanslar 1934 de kaldırılmış, 1939 da tekrar konmuş ve 1941 de bir toplantı yaptıktan sonra, 1952 de 19. Kongrede tekrar kaldırılmıştır.

nın arttırılması değil, lâkin eskiden de mevcut olan maddelerin mahiyetindeki değişiklik ve özellikle, Parti üyeliğine kabul şartlarında, Parti üyelerinin hak ve görevlerinde, Parti teşkilâtlarının sanayi kollarındaki kontrol fonksiyonlarında, v.s. de yapılan değişikliklerdir. (5).

1952 Ekiminde toplanan 19. Kongre tüzükte yeniden radikal değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerin önemlileri şu noktalarda toplanmaktaydı: Parti üyelerinin hak ve görevlerine ait hükümlerin daha teferruatlı hale getirilmesi, Parti üyeliğinden çıkarılmaya ait hükümlerin basitleştirilmesi ve çıkarılma hallerinin daraltılması, 1934 de kaldırılıp 1939 daki 18. Kongrede tekrar kabul edilen Parti Konferansları'nın tekrar kaldırılması, Merkez Komitesinin teşkilâtında yapılan bazı değişiklikler, **Politbüro** ve **Orgbüro**'nun kaldırılarak, birincinin yerine **Merkez Komitesi Prezidyumu**'nun ihdası ve Orgbüro'nun görevlerinin Parti Sekreteryası tarafından deruhde edilmesi (6).

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin tüzüğündeki değişmeler dolayısıyla şu kadarını belirtelim ki, Sovyet Rusya'nın gerek milletlerarası sahnedeki durumu, gerek içerde geçirdiği önemli gelişmeler, Komünist Partisinin gerek bünyesine ve gerek teşkilât ve işlemesine daima etki yapmıştır. İktidar gruplarının iktidara hâkim olmalarında Parti en büyük ve müessir bir vasıta olduğu için, Sovyet politikasına hâkim olan iktidar gruplarının davranış şekilleri Partiye de daima çeşitli yönler vermektedir. Bu açıdan bakınca, Parti tüzüklerini de şu şekilde vasıflandırmak mümkün olmaktadır: 1919 Tüzüğü esas itibariyle Lenin devrinin ve 1939 ve 1952 tüzükleri de Stalin devrinin tüzükleridir. Stalin devrinde birbirinden farklı iki tüzüğün mevcudiyetini ise, İkinci Dünya Savaşı'nın Sovyet Rusya üzerindeki çeşitli etkilerine bağlamak gerekir. 22. Kongrede kabul edilen 1961 tüzüğünü de Kruşçov devrinin tüzüğü olarak kabul etmek gerekir (7).

- (5) 1939 tüzüğünün metni için bak.: James H. Meisel and Edward S. Kozera, *Materials for the Study of the Soviet System*, Ann Arbor (Michigan), The George Wahr Publishing C., 1953 (2nd ed.), pp. 327-345, Tüzük değişikliği hakkında Kongrenin 20 Mart 1939 tarihli kararı: pp. 310-327.
- (6) 1952 tüzüğünün metni: *Ibid.*, pp. xliii-lxi.
- (7) 1961 tüzüğünün metni: *The Current Digest of the Soviet Press*, Vol. XIII, No. 47, December 20, 1961, pp. 3-8; *The Road to Communism*, Moscow, Foreign Languages Publishing House, 1962 (?), pp. 592-623. Tüzüğün rusca metni 3 Kasım 1961 tarihli *Pravda*'da yayınlanmış olup, ayrıca şu yayında da mevcuttur: XXII S,ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza (Stenograficeskiy otčet), Moskva, Gosudarstvennoe İzdatelstvo, 1962, III, str. 337-355. *Biz, Current Digest of the Soviet Press* tarafından yayınlanan ingilizce tercüme metni kullandık. Bundan başka, bu tüzük Kongreye getirilmeden önce tasarı halinde 5

I

1961 Tüzüğü'nün **Giriş** kısmından sonra gelen Birinci Kısım, **Parti Üyeleri, Görevleri ve Hakları** başlığını taşımakta olup, 1. Madde üyeliğin genel şartlarını ve 2. Madde de üyelerin görevlerini belirtmektedir ki, incelememizin konusunu bu iki madde hükmü teşkil edecektir. Üyeliğin genel şartları da üyeler için mükellefiyetler koymuş olduğundan, bunları da yapılması gerekli görevler sayarak konumuzun içine aldık.

Tüzüğü'nün Birinci Maddesi, Parti üyeliği için gerekli genel şartları şu şekilde belirtmektedir :

1. Parti Programı ile Parti Tüzüğü'nü kabul etmiş olmak :
Bu birinci şart dolayısıyla bazı noktalar üzerinde durmak gerekmektedir. Bir defa, bilindiği gibi, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin programları zaman zaman değişmekte ve her yeni program bir öncekine nazaran büyük farklılıklar göstermektedir. Gerçek demokratik düzende faaliyette bulunan siyasal partilerden çok farklı olarak, Sovyet totaliter rejiminin Komünist Partisinin tek ve değişmez programı yoktur. Özellikle, bu program, memleket-içi ve memleket-dışı gelişmelere ve liderlerin politikalarına göre değişmektedir. Böyle olunca, belirli bir tarihte Partiye giren bir üyenin kabul ettiği program ile daha sonraki tarihte desteklediği program aynı olmamaktadır. Öte yandan, Tüzüğü'nün birinci maddesi, Partiye giren üyenin o tarihteki Parti Programını desteklemesi gerektiğini sarıh olarak belirtmediğine göre, her üye Partide kaldığı sürece, değişen veya kabul edilen yeni programları da kabul ve desteklemekle zorunlu olmaktadır. Adetâ Partiye girenken açık bono vermiş olmaktadır. Bu durumun parti liderleri için büyük bir avantaj olduğunda şüphe yoktur. Bir üye için her türlü parti programını kabul zorunluluğu, onu, lider veya liderler grubunun her türlü politikalarına mutlak bir bağlılık ve itaate sevk etmektedir.

Üyeliğin bu genel şartı 1952 Tüzüğü'nde de aynen vardı. Fakat 1939 tüzüğü bunlardan farklı olmuştur. 1952 ve 1961 tüzükleri hem parti programını ve hem de parti tüzüğü'nü kabul etmeyi şart koştuğu halde, 1939 tüzüğü'nün 1. Maddesinde sadece Programın kabulünden bahsedilmiş olup, tüzüğü'nün kabulü bir şart olarak zik-

Ağustos 1961 tarihli Izvestiya ve Pravda'da yayınlanmıştır ki bunun İngilizce tercümesi için bak.: The Current Digest of the Soviet Press, Vol. XIII, No. 31, August 30, 1961, pp. 3-8. Sovyet Rusyada ilk defa olarak Sovyet basını sütunlarını, halkın program ve tüzük hakkındaki tenkit ve tekliflerine açmıştır ki bunun Kommunist dergisinde çıkan bazı örnekleri için bak.: Current Digest... Vol. XIII, No. 42, November 15, 1961, pp. 13-17.

redilmemiştir. Bu durum için önemli bir sebep bulmak güçtür. Çok muhtemeldir ki, tecrübenin verdiği bir sonuç olarak, üyeleri ayrıca parti tüzüğüne koyduğu hükümlerle bağlamak, partinin, tesanüt, bütünlük ve monolitik karakterini korumada ek bir fayda olarak düşünülmüştür.

2. Komünizmin inşasına faal bir şekilde katılma : Bu şart, 1961 tüzüğüne getirdiği yeniliklerden biridir. Ne 1939 ve ne de 1952 tüzüklerinde böyle bir şart mevcuttu. Bununla beraber, 1952 tüzüğü böyle bir hükmü genel bir mahiyette kabul etmişti. Buna göre, sadece programı kabul etmek yetmiyor, fakat aynı zamanda bu programın «gerçekleşmesi için faal bir şekilde çalışma» da gerekli sayılıyordu. Bu suretle, programın mahiyeti ne olursa olsun, bu programı gerçekleştirmek için çaba harcamak gerekiyordu. Halbuki şimdi yeni tüzük, üyenin hangi yönde çaba harcıyacağını belirtiyor ve bunun da komünizmin inşası olduğunu söylüyor. Tabiiyle bu durum 22. Kongrede kabul edilen yeni Parti Programı ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Burada şu noktaları belirtmek gerekmektedir: 1939 tüzüğünde Parti'nin esas görevleri belirtilirken, «sosyalist sistemin yerleştirilmesi ve geliştirilmesi için mücadelede... liderlik» denilmişti. Yani, 1939 tüzüğü Sovyet Rusya'da sosyalizmin yerleştirilmesi devresinin tüzüğü oluyordu. 1952 tüzüğünde ise (Mad. 1, par. 3) «sosyalizmden komünizme tedrici bir intikal ile komünist bir cemiyetin inşası» denilmek suretile, 1952 tüzüğünü sosyalizmden komünizme intikal devresinin tüzüğü yapmıştır. Halbuki 1961 tüzüğü (Giriş kısmı, par. 2 ve 3), «sosyalizm tam ve nihaî zaferini kazanmıştır» dedikten sonra, «Parti, Sovyet halkının büyük yaratıcı faaliyetini idare eder ve nihaî gayenin yani komünizmin zaferinin gerçekleşmesi için yaptığı mücadelesine teşkilâtli, plânlı ve ilmî bir mahiyet verir» demek suretile, şimdi komünizmin inşası devresini ilân etmektedir. Öte yandan, 22. Kongrede kabul edilen yeni Parti Programı da komünizmin inşasının teferruatlı bir plânıdır. Bunun içindir ki, üyeliğin genel şartları arasında, komünizmin inşasına faal bir şekilde katılma açık ve belirli ve üzerinde ısrarla durulan bir şart olarak belirtilmiştir.

Bundan sonra üyeliğin genel şartları arasında sayılanlar şunlardır :

3. Parti teşkilâtının herhangi bir kademesinde çalışmak.
4. Parti kararlarını uygulamak ve yürütmek.
5. Üyelik aidatını ödemek.

Bu son üç şart, bundan önceki tüzüklerde de aynen kabul edilmiş olan prensiplerdi. Bu üç şarttan ilk ikisi, rejimin ve doktrin'in önemli özelliklerinden birini taşımaktadır. Bunlardan anlaşıldığına göre, bir Sovyet vatandaşının sadece partiye üye olması ile iş bitmiş olmamaktadır. Aynı zamanda Parti teşkilâtında da çalışması ve parti kararlarını uygulaması da gerekmektedir. Parti üyesi olan Sovyet vatandaşının yapması gereken işler İkinci Madde'de «görevler» halinde teferruatlı olarak sayılmış bulunmaktadır. Bu görevleri incelediğimizde göreceğiz ki, demokratik rejimdeki parti üyeliği ile Komünist Partisinin üyeliği arasında büyük farklar vardır. Bu durum, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin, Lenin'in orijinal parti anlayışını muhafaza ettiğini göstermektedir. Lenin'e göre, Komünist Partisi, bir liderler teşkilâtı, bir profesyonel ihtilâlciler grubu, ihtilâl için her bakımdan yetişmiş bir «élite» grup olmalıydı (8). Bugün artık bir ihtilâl meselesi bahis konusu olmamakla beraber, Parti, hükmeden bir parti olarak kapalı bir élite partisidir. Parti için birinci derecede önemli olan, Parti liderliğine sadık ve beninde üyelerle toplumun kilit noktalarını doldurmaktır (9). Bunun içindir ki, Parti teşkilâtının her kademesinde çalışmak ve liderlik kademesinin kararlarını uygulamak ve yürütmek önemli üyelik şartları arasında yer almaktadır. Bugün Sovyet Rusyanın bugünkü nüfusu 220 milyon civarında olduğu halde, Komünist Partisinin üye sayısı, 843.489 u aday üye olmak üzere, ancak 9.716.005 dir (10).

Üyelik aidatı hakkındaki hükümler tüzüğün 70. ve 71. maddelerinde bulunmaktadır. Bunlara göre, her üye Partiye girenken, aylık kazancının % 2 sini giriş aidatı olarak vermekte ve ayrıca her ay, aylık kazancına göre, bu kazancın belirli yüzdesini ödemektedir. Konumuzla doğrudan doğruya ve fazla ilgisi olmaması dolayısıyla bu meselenin teferruatına girmeyeceğiz. Yalnız şu kadarını belirtelim ki, 1939 tüzüğünde aidat nisbetleri yüksek iken, 1952 tüzüğünde bu nisbetler düşürülmüş ve 1961 tüzüğünde ise tekrar yükseltilmiştir. Meselâ her üç tüzükte de en yüksek aidat nisbetini alınsak şu durumu görmekteyiz: 1939 tüzüğünde aylık kazancı 500 ruble'nin üstünde olan bir üye bunun % 3 ünü, 1952 tüzüğün-

(8) Ba.: V. I. Lenin, *What is to be done?*, New York, International Publishers, 1929, pp. 116-117

(9) Merle Fainsod, *How Russia is Ruled*, Cambridge, Harvard University Press, 1953 (Russian Research Center Studies No. 11), pp. 209-210

(10) Partinin üye sayısı ve sosyal kompozisyonu hakkındaki son rakamlar için bak.: *The Current Digest of the Soviet Press*, Vol. XIV, No. 3, February 14, 1962, pp. 3-6.

de aylık kazancı 2.000 rublenin üstünde olanlar % 3 ünü, 1961 tüzüğünde ise 300 rublenin üstünde olanlar bunun % 3 ünü aidat olarak vermektedir. Görüldüğü gibi 1939 ve 1961 nisbetleri çok yüksek, 1952 nisbeti ise düşüktür. Bu durum, sanırız ki, Partinin üyelik politikası ile yakından ilgilidir. İkinci Dünya Savaşı çıktığı zaman Parti, Ordunun desteğini kazanmak için, askerî personelin partiye alınması için büyük bir kampanya açmıştır. Bunun sonucu olarak Partinin asker üyelerinin sayısı savaş yıllarında çok artmıştır. Meselâ 1941 de Parti üyelerinin % 42.4 ü ve 1942 de de % 60 i askerlerden meydana gelmişti. Savaştan sonra bu tempo frenlenmiş ve Partiye «aktivist» denen teknisyenlerin ve tarım «intelligentsia» sınıfının alınması politikası uygulanmaya başlanmıştır (11). İkinci olarak, 1952 tüzüğünde aidat nisbetlerinin düşürülmesini, savaşın getirdiği ekonomik sarsıntılara da bağlamak mümkündür. Son tüzükte, bu nisbetlerin yükseltilmesine gelince, burada iki faktörün rol oynaması muhtemeldir: Birincisi, son yıllarda Sovyet ekonomisindeki olumlu gelişmelerin gelir seviyesi üzerindeki etkisi; ikincisi de, üyelik politikasında teknik bürokratların birinci plânda yer işgal etmesi ve aynı zamanda üyelerin tahsil durumlarının yükselmiş olmasının bunların gelir seviyesine yapmış olduğu etkidir. Lenin'in orijinal parti anlayışına sadık kalarak partinin militan bir teşkilât olması gerektiği hakkında Kruşçov'un 1960 Şubatında söylemiş olduğu şu sözler ilgi çekicidir: «Her isteyen Partiye girebileceğini söylemiş olsaydık, Partinin daha milyonlarca üyesi olurdu. Fakat bizim buna ihtiyacımız yoktur» (12).

1961 Tüzüğü, parti üyeliğinin genel şartları bakımından, 1952 tüzüğünün bir hükmünü tamamen kaldırmış ve bunun yerine de başka bir hüküm koymamıştır. 1952 Tüzüğünün 2. Maddesinde genel şartlar arasında «başkalarının emeğini sömürmemek» şartı da mevcut iken, bu defa bu şart tamamen kaldırılmıştır. Bu değişikliği, ancak 22. Kongrenin kabul ettiği yeni programın mahiyeti ile izah etmek mümkündür. Yeni program komünist cemiyetin inşası safhasını açtığına göre, bu yeni safhanın yürütücüsü olan partiye buna uygun bir mahiyet verilirken ve bu da yeni tüzükle yapılırken, komünizmde de insanın insan tarafından sömürüldüğü sanısını verebilecek bir prensibi tüzüğe sokmak kendi kendii inkâr demek olurdu. Bununla beraber, insanın insan tarafından sömürül-

(11) Abduakhman Avtorkhanov, «The Soviet Ruling Class», Bulletin, Vol. V, September 1958, No. 9, pp. 9-12; Fainsod, op.cit., pp. 232-239

(12) The Current Digest of the Soviet Press, Vol. XIV, No. 3, February 14, 1962; p. 3 den naklen; Pravda; 22 Şubat 1960.

mesi olayının komünist cemiyette de mevcut olabileceği ihtimal ve endişesi de bugünkü Sovyet liderlerinin kafasını tamamen terk etmiş değildir. Kruşçov 17 Ekim 1961 günü Kongrede Merkez Komitesi Raporunu okurken ve komünist toplumun inşası meselesi üzerinde dururken şunları söylemekten kendisini alamamıştır: «Sovyet toplumumuzda, karşılığında hiçbir şey vermeksizin başkalarının sırtından yaşamak isteyenler hâlâ mevcuttur...» (13).

II

Yeni tüzüğün 2. Maddesi parti üyelerinin görevlerini saymakta ve bu görevler 10 paragrafta toplanmış bulunmaktadır. Bu görevler 22. Kongrenin açmış olduğu doktriner çığırın damgasını tam mânasiyle taşımaktadır.

2. Maddenin (a) paragrafı üyelerin görevleri olarak şunları saymaktadır: «**Komünizmin maddî ve teknik temelini yaratılması için mücadele etme, işe karşı davranış bakımından örnek olma, işin prodüktivitesini yükseltme, yeni ve terakkiperver olan herşeyde inisiyatifi ele alma, ileri tecrübeyi destekleme ve yayma, teknolojiyi gayet iyi bilme, kişisel niteliklerini geliştirme, Sovyet anavatanının kudretinin ve mülkiyetinin temelini teşkil eden sosyalist kamu mülkiyetini koruma ve arttırma.**»

Bu görevlerden, çalışmada örnek olma ve sosyalist kamu mülkiyetinin korunması ve geliştirilmesi 1952 tüzüğünde de mevcuttu. Yalnız şu farkla ki, 1952 tüzüğü, sosyalist kamu mülkiyetinin **korunma ve takviyesinden** söz ederken, yeni tüzük, **korunma ve arttırılmasından** bahsetmek suretiyle bu konudaki göreve daha fazla bir açıklık ve ısrar getirmektedir.

(a) Paragrafında sözü edilen, komünizmin maddî ve teknik temelini yaratılmasında Partinin görevleri konusuna, yeni Parti Programı geniş bir yer ayırmış bulunmaktadır. (14). Program, komünizmin maddî ve teknik temelini şu şekilde tarif etmektedir: «Partinin ve Sovyet halkının esas ekonomik görevi, gelecek yirmi yıl içinde **komünizmin maddî ve teknik temelini** yaratmaktır; yani: bütün memleketin elektrikleştirilmesi ve buradan hareketle tekniğin, teknolojinin ve endüstri ve tarımda sosyal üretimin organizasyonunun mükemmelleştirilmesi...» (15). Programa göre, «ko-

(13) The Current Digest of the Soviet Press, Vol. XIII; No. 43; November 22; 1961; p. 10; The Road to Communism, p. 153

(14) The Road to Communism, pp. 513-537.

(15) Ibid., p. 513

münizmin maddi ve teknik temelini yaratılması muazzam sermaye yatırımlarını gerektirecektir. Fakat esas olan, bu yatırımların en rasyonel ve en ekonomik şekilde kullanılması, azami müessiriyet ve azami şekilde vakit kazanacak şekilde kullanılmasıdır» (16)

Program, komünizmin maddi ve teknik temelini yaratılması safhasının gerçekleştirilmesini yirmi yılda derpiş ettiğine göre, rasyonel kullanma, müessiriyet ve vakit kazanma önemli faktörler olmaktadır. Meseleye aynı açıdan bakınca, işin prodüktivitesini yükseltmede aynı derecede önemli olmaktadır. Programda, endüstri üretiminde özellikle Birleşik Amerika'yı geçmek birinci plânda gaye olarak ele alınmış ve bunun için de, Sovyet Rusya'nın endüstri üretiminin gelecek on yıl içinde 2.5 misli, gelecek yirmi yıl içinde de en az 6 misli arttırılması gerektiği, bunu gerçekleştirmek için de, gelecek on yıl içinde endüstride işin prodüktivitesini 2.5 mislinden daha fazlaya yükseltmek, gelecek 20 yıl içinde de 4 veya 4.5 misline yükseltmek gerektiği belirtilmiştir (17). Kruşçov Merkez Komitesi raporunda da bu nokta üzerinde durarak şöyle demiştir: «Dikkatimizi teksif edeceğimiz başlıca şey, **işin prodüktivitesini her bakımdan arttırmaktır** (metinde italik). Tecrübe gösteriyor ki, işin prodüktivitesini arttırma bakımından Yedi-Yıllık plânın tesbit ettiği amaç geride bırakılabilir. Bu büyük ve önemli bir gayedir. Bunu gerçekleştirmek için gerçek bir kahramanlığa ihtiyacımız olacaktır. Bununla beraber, günümüzde kahramanlık sadece heyecan, azim ve çalışkanlıktan ibaret değildir. Kahramanlık aynı zamanda kabiliyet, bilgi, yüksek bir kültür seviyesi, ileri bir teknik ve yenilikler bulmadır» (18). Görülüyor ki, komünizmin inşası ile ilgili olarak parti üyeleri için konulmuş olan yeni görevler birbirine sıkı sıkıya bağlı bir hale getirilmiş ve bu görevlerin

(16) Ibid., p. 514

(17) Bu rakamlar konusunda Kongreye sevk edilen tasarı ile Kongreden çıkan kesin program farklı ifadeler kullanmaktadır. Programme de Parti Communiste de l'Union Soviétique - Projet (Moscou, Editions en Langues Etrangères, 1961, p. 69) şöyle demektedir: «A cet effet il est nécessaire d'accroître la productivité du travail dans l'industrie de plus du double dans les dix années à venir et de 4 fois à 4.5 fois en vingt ans». 2 Ağustos 1961 tarihli New York Times'de yayınlanan ve İngilizce tercümesi Tass Ajansı tarafından yapılan tasarıda ise şöyle denilmektedir: «To achieve this, it is necessary to raise productivity of labour in industry by more than 100 per cent within ten years, and by 300 to 350 per cent within twenty years». Resmî bir Sovyet yayını olan ve 22. Kongreye ait dokümanları ihtiva eden The Road to Communism (p. 515) ise, New York Times'deki ifadeyi aynen kullanmaktadır. Buna karşılık Programın Kongrede kabul edilen Rusca metninde ise, işin prodüktivitesinin gelecek 10 yıl içinde 2 misli, gelecek 20 yıl içinde de 4 - 4.5 misli arttırılması şeklinde bir ifade kullanılmaktadır. (Bak.: XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, III. p. 278.)

(18) The Road to Communism, pp. 72-73.

ifası bir kahramanlık şekline sokulmuştur. Yeni tüzüğün üyelik görevlerindeki bu anlayışı, eski tüzüklere nazaran, bu bakımdan bir yenilik ve farklılık göstermektedir. Parti programının öncülüğünde üyeler bir seferberlik havasına sokulmaktadır.

İşe karşı davranış bakımından örnek olma görevine gelince, Partinin yeni programı, bu görevin yapılmasını sadece üyenin kendi teşebbüs ve isteğine bırakmamış, işçilerde böyle bir şuur ve anlayışın geliştirilmesini de bir parti faaliyeti olarak ele almıştır. Program bu konuyu Partinin ideoloji ve eğitim faaliyetleri arasında sokmuş bulunmaktadır. Program şöyle demektedir: «Parti, ideolojik çalışmanın bugünkü safhasında, bütün işçilerde yüksek bir ideolojik şuurun ve komünizme sadaketin, **işe karşı komünist bir davranışın...** geliştirilmesini esaslı bir unsur olarak telâkki etmektedir» (19). Program daha sonra şunu ilâve etmektedir: «Eğitim faaliyetinde Partinin birinci işi, toplumun bütün üyelerinde işin komünist telâkisini geliştirmektir» (20).

Öyle görünüyor ki, parti üyelerinin görevleri olarak, yeni ve ileri olan herşeyde inisiyatifi ele alma, ileri tecrübe ve teknoloji konusunda iyi bir bilgi seviyesi, sosyal, siyasal ve ekonomik teşkilatlanmanın alt kademelerinde görev alanlar için değil, lâkin daha ziyade yürütme ve yönetme mevkiinde bulunanlar için gözönünde tutulmuştur. Çünkü bunlar yüksek bir bilgi ve fikir seviyesinin işaretidir ki, bunları üretim vetiresinin herhangi bir safhasına uygulama imkânı ancak yürütme ve yönetmede yetkiileri olanlar için mevcut olabilir. Gerçekten, Kruşçov Merkez Komitesi raporunda bu konuya temas ederken, esas itibarıyla yöneticilerden şikâyet etmekte ve şöyle demektedir: «Yeni bir şeyin uygulanması bazan bazı üretim harcamalarını, bazı endişeleri ve hattâ hayal kırıklıklarını da gerektirir. Dün yaptığımız şeyi bugün de yapmaya devam etmek ve bugün yaptığımızı aynı şekilde yarın da yapmaya devam etmek gayet kolaydır. Maalesef hâlâ günlerinin geri kalan kısmını rahat bir şekilde geçirmek isteyen yöneticilerimiz var. Fakat Sovyet yöneticilerinin bu şekilde çalışmalarına müsaade edemeyiz... Bir komünist toplum inşa ederken teknolojide muhafazakânlığı hoşgörülükle karşılamayız» (21).

Teknoloji ve teknolojik yeniliklerin uygulanması konusunda yeni parti programı da hemen hemen aynı açıdan meseleye bak-

(19) Ibid., p. 563

(20) Ibid., p. 565

(21) The Road to Communism, pp. 73-74; XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, I, str. 62-63.

makta ve esas olarak üretimin sorumluluk kademelerinde rol alanları gözönünde tutmaktadır. Program şöyle diyor: «Teknik ve ilmi ilerlemeyi azami seviyesine hızlı bir şekilde çıkarmak, yeni teknik vasıtaların incelenmesindeki ve bunların üretim alanına sokulmasındaki gecikmeyi azaltmak için devamlı bir mücadeleyi gerektiren çok önemli millî bir görevdir. Yeni teknik mükemmelliklerin yaratılması ve uygulanması bakımından sovnarkoz'ların, teşebbüslerin, sosyal teşkilâtların, bilginlerin, mühendislerin, işçilerin ve kolkoz'cuların inisyatif kabiliyetlerini azami şekilde geliştirmek gerekir» (22).

Üyelere görev olarak verilen, sosyalist kamu mülkiyetinin korunma ve arttırılmasında bahis konusu olan da, doğrudan doğruya tarım alanıdır. Kooperatif-kolkoz çiftliklerinin 1935 Şubatında kabul edilen statüsü, toprağın durumuna göre, her aile başına 1/4 - 1 hektar özel mülkiyete dayanan toprak tahsis etmekteydi (23). Bu toprak miktarı çeşitli tarihlerde çeşitli şekillende değiştirilmekle beraber, köylüye tanınan bu özel mülkiyetin kaldırılması için harcanan bütün çabalar sonuçsuz kalmış ve bu özel mülkiyet bugüne kadar bir problem olarak devam edegelmiştir. Kamu mülkiyetinin arttırılmasının üyelere bir görev olarak verilmesinde bu problemin bir yan kısmını bulmak mümkündür.

Gerçekten, Kruşçov, 22. Kongrenin 18 Ekim 1961 tarihli üçüncü ve dördüncü oturumunda, Program hakkındaki raporunu okurken kamu mülkiyeti konusuna temas etmiş ve şöyle demiştir: «Kamu mülkiyeti, kollektif çiftlik köylüsü de dahil olmak üzere bütün halkın hayatının temelidir. Aynı zamanda, kamu mülkiyeti sisteminin ayırıcı özellikleri gelişmekte ve kooperatif-kollektif çiftlik mülkiyeti sisteminde kökleşmektedir» (24).

III

2. Maddenin (b) paragrafı parti üyelerine şu görevleri vermektedir: «Parti kararlarını en sıkı bir şekilde ve harfi harfine uygulamak, Partinin politikasını kütlelere açıklamak, Partinin

(22) The Road Communism, p. 520; XXII S'ezd Kommunističeskoj Partii Sovetskogo Soyuzu III. str. 282

(23) 17 Şubat 1935 tarihli Kolkoz Statüsü'nün metni için bak.: Meisel and Kozera, Materials for the Study of the Soviet System, pp. 207-219. Bu Statü'de çeşitli değişiklikler yapılmış olmakla beraber, Kolkoz'lar için uygulanan esas statü yine budur.

(24) The Current Digest of the Soviet Press, Vol. XIII, No. 45, December 6, 1961, p. 17; The Road to Communism, p. 274; XXII S'ezd Kommunističeskoj Partii Sovetskogo Soyuzu, I, str. 208

halkla olan bağlarının kuvvetlenmesine ve genişlemesine yardım etmek, halka karşı dikkatli ve saygılı olmak, emekçi halkın istek ve ihtiyaçlarına derhal cevap vermek».

Yen tüzüğün bu hükümleri, eski tüzüklere nazaran bir yenilik olmayıp eski tüzüklerin hükümlerinin yeni bir şekilde ifadesidir. Bu hükümler 1939 tüzüğünün 2. Maddesinin (b) ve (d) fıkralarında, 1952 tüzüğünün de 3. Maddesinin (b) ve (d) fıkralarında yer almış bulunuyordu. Bununla beraber, yeni tüzük 1952 tüzüğüne nazaran bazı mahiyet farklılıkları da göstermektedir. Şöyle ki: 1952 tüzüğünün 3. Maddesinin (b) fıkrasında, Parti kararlarının aynen uygulanması zorunluluğu belirtildikten sonra, şöyle deniyordu: «Bir Parti üyesi için sadece Parti kararlarını kabul etmek yeter değildir. Bir Parti üyesi bu kararların gerçekleştirilmesi için de mücadele etmeye mecburdur. Parti kararlarına karşı pasif ve resmî bir davranış Partinin mücadele kabiliyetini zayıflatır ve bir netice Parti saflarında kalma durumu ile uyuşmaz». Partiden çıkarılma sebepleri ne eski ve ne de yeni tüzükte sarıh olarak belirtilmemiştir. Bu sebeple, bu hükmün özellikle son cümlesinden çıkan anlam odur ki, Partide pasif ve hareketsiz bir davranış gösteren bir üye Partiden çıkarılabilecekti. İkinci olarak, bu hüküm, Parti üyelerini yukarı kademelerin her türlü karar ve politikalarına mutlak bir itaate sevk etmek suretile, Partinin monolitik ve disiplinli bünyesini ve Stalin diktatörlüğünü daha da kuvvetlendiren bir mahiyet göstermektedir. Her ne kadar 1952 tüzüğünün 3. Madde (d) fıkrası da Parti ile halk arasındaki bağların kuvvetlendirilmesinden ve emekçi halkın ihtiyaç ve isteklerine derhal cevap verilmesinden bahsediyorsa da, Stalin devri gözönünde tutulduktaki bunun anlamı, Parti vasıtasile halk kütlelerinin daha sıkı kontrol altında tutulması olmaktadır.

Yeni tüzük, Parti içinde pasif davranışın üyelikten çıkarılma sebebi teşkil edeceğine dair 1952 tüzüğünün yukardaki hükmünü almamıştır. Bu bakımdan üyelere karşı daha liberal bir tutum gösterdiği söylenebilir. Ayrıca, üyelik bakımından yeni bir görev daha ilâve etmiştir ki, o da halka karşı dikkatli ve saygılı olmandır. Genel olarak bakıldığında, yeni tüzüğün halka daha fazla önem veren nisbeten liberal bir anlayış taşıdığı gibi bir intiba hâsıl olmaktadır. Lâkin gerçekte 1952 ve 1961 tüzükleri arasında esash hiçbir fark mevcut değildir. Yalnız şu nokta muhakkaktır ki, 20. Kongrede Stalin putunu ve kişiye tapmayı yıktığından ve bu yolda büyük bir çaba harcamaya başladığındanberi Kruşçov daima

liberal bir hava ve nisbî de olsa bir serbestî getirmiş olduğu sanısını vermeye çalışmıştır. Görünen odur ki, Kruşçov Stalin'in kişiliğini yıktıktan sonra bunun yerine kendi kişiliğini ikame edemedi ve böyle olunca da iktidarını bir desteğe dayamak zorundaydı. Bunu da halka Stalin'den daha fazla eğilme ile yapmak ister görünmektedir. Gerçekten gerek Parti Programına, gerek Merkez Komitesi Raporu'na bakılırsa, herşeyin halk için ve halkın refahının yükseltilmesi için yapılmakta olduğunun söylendiği görülür. Merkez Komitesi Raporu'nda, Parti ile halk arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi gerektiği özellikle belirtilmiştir (25). Buna karşılık, aynı raporda, bütün bu işlerin gerçekleştirilmesinin halkın çalışmasına bağlı olduğu belirtilmekte ve «Komünizmin inşası halkın ve her Sovyet erkek ve kadınının büyük çabasını gerektirmektedir» (26) denilmektedir.

IV

2. Maddenin (c) paragrafının üyeler için belirttiği görevler şunlardır: «**Memleketin siyasal hayatına, devlet işlerinin idaresine ve ekonomik ve kültürel inşaya faal bir şekilde katılmak, kamu görevlerinin ifasında örnek olmak, komünist sosyal münasebetlerin geliştirilmesine ve kuvvetlendirilmesine yardım etmek**».

Hemen belirtelim ki, Tüzüğün bu hükmü tamamile yeni olup, ne 1952 ve ne de 1939 tüzüklerinde Parti üyelerine bu çeşit görevler yüklenmiş değildi. Yalnız şu farkla ki, 1939 Tüzüğünün 2. Madde (b) paragrafında, «Parti ve memleketin politik hayatına faal bir şekilde katılma» diye bir görev zikredilmiş bulunmaktaydı. Fakat 1952 tüzüğünde bu hükmün kaldırılmış olduğu görülmektedir.

(c) Paragrafının koymuş olduğu bu görevleri, 22. Kongrenin dokümanlarının ışığında incelemek gerekmektedir. Merkez Komitesi Raporu'nda, teknik ve kültürel gelişmeler dolayısıyla fikir işi ile el işi arasındaki farkların büyük ölçümde kaybolmuş olduğu, fabrika işçisi ile mühendisi ve kollektif çiftlik işçisi ile agronomisti birbirinden ayırmanın çok güç olduğu, bugün işçilerin % 40'ının ve kollektif çiftlik işçisinin de % 23'ünün orta veya yüksek tahsile sahip bulunduğu belirtildikten sonra şöyle denilmektedir:

(25) The Road to Communism, pp. 151-152 XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, I, str. 121-122.

(26) The Road to Communism, p. 153; XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, str. 122

«Böylece, memleketimizde sınıf münasebetleri, gelişmesinin yeni bir safhasına girmiş bulunmaktadır. Proleter demokrasisi bütün halkın sosyalist demokrasisi olmaktadır. Büyük bir sevinçle kaydediyoruz ki, Lenin tarafından tesbit edilen amaca yaklaşmaktayız: İstisnasız bütün vatandaşları devletin idaresi ameliyesine doğru çekmek. Sovyetler ve bunların komiteleri, kooperatiflerin seçimiyle teşkil edilen organları, sendikalar, Komsomol ve diğer kitle teşekkülleri vasıtasıyla milyonlarca Sovyet halkı kamu görevlerinin ifası için memleketin idaresine faal bir şekilde katılmaktadır.

«Kamu işlerinin idaresine her Sovyet vatandaşının faal bir şekilde katılması - İşte bizim amacımız ve sloganımız. (Metinde italik).

«Devlet organlarını daha da mükemmelleştirmeye ve Emekçi Halkın Temsilcilerinin Sovyetlerini halkın muhtar organları şeklinde yeniden teşkilâtlandırmaya birinci derecede önem verirken, Partimiz, daha da geniş sayıdaki hükümet görevlerini kitle teşekküllerine devretme işine devam edecektir. Bununla beraber, burada, bu kitle teşekküllerinin gelişme seviyelerinin, bunların ne dereceye kadar bağımsız şekilde faaliyette bulunabileceklerinin gözönünde tutulması da önemlidir. Amacımız, sadece bunların adlarını değiştirmek değil, lâkin köklü bir şekilde yeniden teşkilâtlanmadır» (27).

Demek oluyor ki, komünizmin inşası devresile beraber, kamu idaresinde de yeni bir gelişme ortaya çıkmakta ve halkın kamu idaresine de iştirak ettirilmesi suretile, istihsal vasıtalarında olduğu gibi kamu idaresinin temeline bir sosyalist mülkiyet prensibi konulmak istenmektedir. Ve bu suretle kamu idaresine hiç değilse görünüşte demokratik bir mahiyet verilmek istenmektedir. Bunun adına da «Sovyet Demokrasisi» denilmektedir.

Kruşçov tarafından ortaya atılan bu Sovyet Demokrasisi prensibi, Sovyet Rusya'nın tarihinde bir yenilik değildir. İhtilâlden sonra Lenin de ailelâde Sovyet vatandaşını kamu idaresine aktif bir şekilde iştirak ettirmek için bazı teşebbüsler yapmıştı (28). O kadar ki, Lenin, ev kadını bile kamu idaresine sevketmek iddiasındaydı. Bunun için de idareyi son derece basitleştirmek ve bürokrasiyi kaldırmak istiyordu. Bu çeşit idarede yalnız karar verme

(27) The Road to Communism, pp. 117-118; Sovetskogo Soyuza, str. 97

XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii

(28) Bak.: John N. Hazard, The Soviet System of Government, (Revised Edition), University of Chicago Press, 1961, pp. 91-92.

yetkisini merkezî hükümete bırakmak istiyordu. Onun içindir ki, mahallî sovyetlerdeki halk temsilcilerinin sürelerini üç ay olarak tesbit etmiş ve bu kısa süreler dolayısıyla bütün halkın kamu idaresine katılmasını sağlamaya çalışmıştı. Fakat pratikte bu teşebbüs yürümedi. Çünkü bir devlet idaresinin teşkilâtı ve işleri herhangi bir vatandaşın çevirebileceği kadar basit değildi. İkinci olarak, olaylar da gösterdi ki, Sovyet vatandaşının eğitim ve kültür durumu da buna müsait değildir. Hele Stalin'in iktidarı ele geçirmesinden sonra, vatandaşın kamu idaresindeki rolü meselesi bir kenara atılarak, merkeziyetçi ve otoriter idare en koyu şekliyle yerleşmiştir.

Bu meselenin şimdi Kruşçov tarafından tekrar canlandırılmasını, Kruşçov'un iktidar politikasına bağlamak gerekir. Kruşçov'un, kendi iktidarını halka daha sempatik gösterebilmek ve bu suretle halka daha fazla dayanabilmek için özel bir çaba harcadığına şüphe yoktur. Gerek Raporda, gerek Tüzükte halkın kamu işlerine katılmasına önem verildiği gibi bir sanının yaratılmasına çalışılması bundandır. Fakat işin gerçeğinde durum başkadır. Bir defa, Sovyet totalitarizminin son derece komplike mekanizması ve aynı zamanda iddialı görünen ekonomik kalkınma için tesbit edilen komplike plân ve teşkilât, gerçek anlamında bir demokrasinin yürütmesine hiçbir zaman müsait değildir. Bu derece karışık bir sistemde, olsa olsa ancak uzmanlaşmış teknisyenler rol alabilir, yoksa herhangi bir vatandaş değil. İkinci olarak, gerek pratikteki faaliyette, gerek raporun teorik plânında, vatandaşlara daha fazla hak bahşetmek yerine, hak bahşeder görünmek suretile onlara ağır görevler yüklemek bahis konusu olmaktadır. Kamu işlerinin idaresine faal bir şekilde katılmayı da, daha fazla görev ve iş yüklenme anlamında almak gerekir.

(c) Paragrafının diğer hükümleri de ele alındığında durum daha çıplak bir şekil almaktadır. Gerçekten, bu paragrafta üzerinde durulan bir diğer nokta da, kamu işlerinin ifasında örnek olma'dır. Bunun anlamı da, yukardan gelen emirleri en sıkı bir şekilde uygulamaktır. Bundan başka, sadece devlet ve kamu işlerinin idaresine faal bir şekilde katılmak değil, lâkin aynı zamanda ekonomik ve kültürel inşaya da faal bir şekilde katılmak bahis konusudur. Ekonomik inşa meselesi, yani komünist cemiyetin inşası meselesi, tesbit edilen ekonomik plânların gerçekleştirilmesi ile sıkı sıkıya bağlı olduğuna göre, vatandaşın ve Parti üyesinden mutlak bir itaatle çalışma istenmektedir. Ancak böyle bir çalışma ile- dir ki, plânlar gerçekleşecek ve plânlar gerçekleştikçe de liderle-

rin başarısı artacaktır. Şu halde, (c) paragrafında belirtilen unsurlar bir bütün olarak ve tek bir çerçeve içinde alındığı takdirde, Sovyet Demokrasisinin gerçek anlamı ortaya çıkmaktadır.

İkinci Maddenin (c) Paragrafı, son olarak, komünist sosyal münasebetlerin geliştirilmesi ve kuvvetlendirilmesinden bahsetmektedir. Komünist sosyal münasebetler ne demektir? Bu noktayı da yine Merkez Komitesi Raporu aydınlatmaktadır. Rapora göre, sosyalizm devresinde sosyal münasebetlerin ana prensibi, «Herkes kabiliyetine göre, Herkese çalışmasına göre» dir. Halbuki bu sosyal münasebetler prensibini bir komünist prensibi haline getirmek için, «Herkes kabiliyetine göre, Herkese ihtiyaçlarına göre» prensibini gerçekleştirmek gerekmektedir (29). Fakat bunun hemen yapılması mümkün görülmemektedir. Bunun için, komünizmin maddî ve teknik temellerinin yaratılması zorunlu görülmektedir.

V

2. Maddenin (d) paragrafında tesbit edilmiş olan görevler de şöyledir: «Marksist - Leninist teoriyi çok iyi bilmek, kendi ideolojik seviyesini yükseltmek, komünist cemiyetin insanının şekillenmesine ve yetiştirilmesine yardım etmek. Burjuva ideolojisinin tezahürlerine, özel mülkiyet psikolojisinin kalıntılarına, bâtıl dinsel inanışlara ve geçmişin diğer kalıntılarına karşı azimle mücadele etmek, komünist ahlâk prensiplerine saygı göstermek ve kamu yararını kişisel yararların üstünde tutmak».

Önce şunu belirtelim ki, 22. Kongre tüzüğü bu paragrafında bazı ufak tefek değişiklikler yapmıştır. Kongreye sevkedilen tasarıda, «azimle mücadele etmek» deyimini yerine sadece «mücadele etmek» deyimini kullanılmıştı. Kongrede buna «azimle» kelimesinin eklenmesi ile, bu mücadeleye daha fazla kuvvet verilmek istenmiştir. Öte yandan, kelime değişikliği olarak yapılan ikinci değişiklik de, «komünist ahlâk prensipleri» deyimindeki «prensip» kelimesi olmuştur. Tasarıda «prensip» yerine «kaide» kullanılmıştı. Şimdi «prensip» deyiminin kabulü ile, sanırız ki, burada da meseleye daha fazla kuvvet ve önem verilmek istenmiştir.

Bu kelime değişikliklerinden başka, tasarıdaki görevlere de bir ilâve yapılmıştır. Tasarıda olmadığı halde, görevler arasına,

(29) Current Digest of the Soviet Press, Vol. xxiii, No. 42, November 15, 1961, p. 10; XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, p. 93.

Kongrede, «dinsel bâtil inanışlara» karşı mücadele de sokulmuştur. Tasarıda ilk önce «geçmişin diğer kalıntılarına karşı» denilmek suretile din meselesi de bunun içine alınmış görünüyor. Lâkin anlaşılıyor ki, Kongre, bu deyimle dinsel inanışların da kastedildiğinin tam mânâsile belirtilememiş olacağını görerek, bu noktayı daha açık ve belirli bir şekle sokmak istemiş ve dinsel inanışlara karşı mücadele edilmesini kesin bir görev olarak üyelere yüklemiştir.

(d) paragrafı, bir tek istisna dışında tamamen yeni görevler getirmiş bulunmaktadır. Bu tek istisna da, Marksizm - Leninizm prensiplerinin adamakıllı öğrenilmesi ödevidir. [1939 tüzüğü Mad. 2, par. (a), 1952 Tüzüğü Mad. 3, par. (e)]. Bunun dışında yukarıdaki görevlerden hiçbiri geçmiş tüzüklerde yer almış değildir.

Tüzüğün bu paragrafında belirtilen ödevler bir arada alındığı zaman, bunların hepsinin tek bir amaca yöneldiği görülmektedir. Bu da komünist cemiyetin tek yönlü kafa yapısı ile tek tip insanını yetiştirmektir. Bu da tabiiatle birinci plânda kitlelerin eğitimi meselesidir. Partinin yeni programı komünist cemiyetin inşası devresine girildiğini belirttiğine göre ve bu inşa da sadece ekonomik ve teknik temel ile tamamlanamıyacağına göre, aynı düşünceye ve telâkkiye sahip tek tip insanın yetiştirilmesi, bu insanın moral ve eğitim cephesini teşkil etmektedir. Öte yandan, yeni parti programı, komünizmin maddî ve teknik inşası gayesile, iddialı ekonomik gelişme plânları ile ortaya çıkmıştır. Bu plânların gerçekleştirilmesindeki esas yük Sovyet halkına ve bundan önce de, bu halkın çalışması üzerinde kontrol görevini yürüten Parti ve Parti üyelerine düştüğünden, bu üyelere militan bir ruh verilmek istenmiştir. Sovyet toplumunda Sovyet iktidarı ile kitleler arasındaki en müessir ve kuvvetli bağı Parti teşkilâtı meydana getirdiğinden, birinci derecede bu teşkilât üyelerinin komünizmin tek tip insanı olarak yetiştirilmesine ve militan bir ruh ve anlayış içinde bulunmalarına önem verilmiştir. Tabiiatle bundan sonra da bütün kitlenin yeni komünist ideolojisi ile yetiştirilmesi gelmektedir ki, burada da öncülük Parti üyelerine düşmektedir.

Yeni Sovyet insanının yetiştirilmesi meselesinde 22. Kongre ideolojik bir kampanya açmıştır. Bu kampanya kitlelerin bu ideoloji içinde eğitimi ve eğitimin her alanına ait bulunmaktadır. Kruşçov Merkez Komitesi Raporu'nda bu konuda şunları söylemiştir: «Partinin kitleler üzerindeki ideolojik nüfuzunun derinleştirilmesinde ve genişletilmesinde önemli rol, siyasal eğitim, konfe-

ranslar, siyaset ve kültür alanlarında basın, radyo, televizyon, sinema, edebiyat ve sanat vasıtasile kitlevî eğitim yolu ile oynanmaktadır... Bugünkü ideolojik çalışmanın ön plânında, komünizmin zaferi için yapılan mücadelede Partiyi ve bütün halkı büyük bir plânla teçhiz eden Sovyetler Birliği Komünist Partisinin yeni programını çalışanlara açıklamak gelmektedir» (30). Görülüyor ki, yeni Sovyet insanının yetiştirilmesi meselesi, herşeyden önce ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi ile sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. İdeolojik plânda yeni tüzükte üyelere yüklenen ödevlerin ilk defa bu tüzükte yer almış olmasını bu sebeple izah etmek mümkündür. Esasen, yeni tüzüğün önemli özelliklerinden biri de, yeni Parti programı ile tüzük arasında gayet sıkı bağların kurulmuş olmasıdır. Esasen bu gerçek, Merkez Komitesi Raporu'nda da ifade edilmiş bulunmaktadır. Rapor şöyle diyor: «İnsanın hayatının işi için eğitilmesi, halkın çalışma yolu ile çelikleştirilmesi, hayatî bir zorunluluk olarak işe karşı sevgi ve saygıyı aşılama, komünist eğitimi alanındaki bütün çalışmaların belkemiği, ana noktasıdır» (31).

Böylece ideoloji alanında yeni tüzükle üyelere yüklenen görevler, yani ideolojik bakımdan yetiştirme ve yetiştirme, dönüp dolaşır bir tek noktada toplanmaktadır: Çalışmak ve çalışmak. Ne kadar fazla çalışılırsa o kadar iyi bir komünist olunmaktadır. Komünist cemiyetin tek tip insanı da çalışmaktan başka bir şey düşünmeyen bir makine-insan olacaktır. Ne kadar çok insan bu espri ile çalışırsa, liderlerin tesbit ettiği programın gerçekleştirilmesi de o derece kolay olacak, liderlere o derece büyük bir başarı sağlayacaktır.

22. Kongrenin hemen ertesinde plânlanmasına girişilen en önemli mesele de ideolojik faaliyet ve propaganda olmuştur. 26 Aralık 1961 de Kremlin'de bir «İdeolojik Çalışmalara Ait Meseleler Konusunda Konferans» toplanmıştır. Konferans prezidyumunda, başta Kruşçov olmak üzere, Kozlov, Kosigin, Milkoyan ve Suslov gibi yüksek kademedeki Parti liderlerinin de yer alması, meseleyle verilen önemi açık bir şekilde göstermektedir. Bu konferansa mahallî parti teşkilâtlarından 1300, Moskova'daki merkezî müesseselerden de 1400 delege katılmıştır. Kruşçov'un açış nutkundan sonra, Parti Merkez Komitesinin ideoloji işleri ile uğraşan sekre-

(30) The Road to Communism, p. 152; xxii S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, I, str. 122

(31) The Road to Communism, pp. 153-154; xxii S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, I, str. 123

teri İlyiçev, 22. Kongrenin ideoloji konusundaki çalışmaları hakkında oldukça uzun bir rapor okumuştur. (32). İlyiçeve' göre, 22. Kongrenin komünizmin inşası için tesbit ettiği üç ana görev şunlardı (33) :

1. Zaruri maddî ve teknik temelin yaratılması,
2. İşçilerin işlerine karşı davranışını, mümkün olan hızla, gerçek sosyalist seviyeye ulaştırmak,
3. Sovyet insanının, özellikle genç kuşakların eğitimini, bunları komünizmin sadık inşacıları haline getirecek şekilde gerçekleştirmek.

Görülüyor ki, bu üç unsur birbirile sıkı bir şekilde bağlı bulunmaktadır ve ikinci ve üçüncü unsurlar tamamen ideolojik faaliyet alanında yer almaktadır. Bu suretle ideolojik faaliyet ve bu faaliyetin dayandığı unsurlar, doğrudan doğruya maddî alana, yani komünizmin gerçekleştirilmesi, daha doğrusu yeni Parti programının gerçekleştirilmesi alanına yönelmiş bulunmaktadır. İlyiçev, şu sözlerle bu durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur: «İdeolojik çalışma, Partinin ve bütün halkın başlıca ekonomik görevini gerçekleştirme mücadelesinde, yani komünizmin maddî ve teknik temelinin yaratılmasında çok daha aktif bir faktör olabilir ve olmalıdır» (34).

İkinci maddenin (d) paragrafının genel olarak vazettiği ideolojik çerçevede içinde ele alınması gereken diğer bir unsur da **Din** meselesidir. Hemen belirtelim ki, 1939 ve 1952 tüzüklerinde din ve dinsel inançlarla mücadele konusunda üyelere herhangi bir ödev yüklenmemiş ve hattâ bu tüzüklerde din konusunda bir tek söz bile edilmemiştir. Esasında Sovyet Anayasası'nın 124. Maddesi din konusunda ilgi çekici bir hüküm ihtiva eder. Buna göre: «Vatandaşların vicdan hürriyetlerini sağlamak amacıyla Sovyetler Birliğinde kilise devletten ve okul kiliseden ayrıdır». Bunun arkasından gelen hüküm ise, hem dinsel ibadetin ve hem de din aleyhdarı propagandanın serbestliği prensibini koyar. Bu sonuncu hüküm ilgi çekicidir, zira Sovyet Anayasasında din aleyhtarı propaganda hürriyeti özel olarak belirtilmiştir ki, sanırız, Sovyet Rusya'nın din politikası bakımından önemli olan budur.

(32) İlyiçev'in raporunun ingilizce metni için bak.: *Current Digest of the Soviet Press*, Vol. xxiii, No. 52, January 24, 1962, pp. 3-6.

(33) K.O., «The All-Union Conference on Questions of Ideological Work», *Bulletin*, Vol. ix, February 1962, No. 2, p. 31

(34) *Current Digest of the Soviet Press*, Vol. xiii, No. 52, January 24, 1962, p. 3

Marksis - Leninist doktrinin fikir ve maneviyât alanındaki önemli özelliklerinden birini de din düşmanlığı teşkil eder. Din düşmanlığında bu doktrinin dayandığı sebepler şunlardır (35) :

1. Din, insanlara sabır ve tevekkül telkin ettiği için insan dinamizmini azaltmakta ve bunun sonucu olarak da proletaryanın istismarcı zümreye karşı açması gereken mücadelenin kuvvet ve hızını frenlemektedir.

2. Dinin müsamahakâr anlayışı, sınıf tezdallarının keskin ve belirli bir şekilde ortaya çıkmasını önlemekte ve bu tezdalları gizlemektedir.

3. Din statik bir fikir düzeni olduğu için, dinamizme ve her türlü telâkkiye aykırıdır.

4. Din, her insan toplumunun kaderinin insan - üstü bir kuvvet tarafından tayin edildiğini telkin ettiği için, proletaryayı toplum şartlarını aynen kabulle zorlar. Bu ise, istismarcı zümreye, istismarını devam ettirmek için bir imkân ve vasıta sağlar. Halbuki, toplum ve toplum şartları sadece insanların eseridir ve bu şartları değiştirmek de insanların elindedir.

5. Nihayet din, Marksizm - Leninizmin materyalist dünya görüşüne aykırıdır.

Bu noktalardan hareket eden Sovyet rejimi başlangıçtan itibaren dine karşı devamlı bir mücadele yürütmüştür. Özellikle, rejimin dayanağını teşkil eden kuruluşlarda dinin herhangi bir etki göstermesine karşı büyük bir titizlik gösterilmiştir. Onun içindir ki, eski tüzüklende belirtilmemiş olmakla beraber, Parti üyelerinin dinsel merasimlere katılması hiçbir zaman affedilmeyen bir suç olmuştur. Lâkin din, özellikle genç kuşaklar ve dimağlar üzerinde etkili olduğundan, bu meseleye komünist gençlik teşkilâtı olan **Komsomol** faaliyetinde de büyük önem verilmektedir. Okullarda dinsel eğitime hiçbir şekilde müsaade edilmemesi de üçüncü önemli bir noktadır.

Yeni tüzükte, eskilerinden farklı olarak, dinsel inançlarla savaşmak için özel bir hükmün konulmuş olması, son yıllarda bu konuda harcanan çabaların başarılı olmadığını göstermektedir. Gerçekten Merkez Komitesi raporunda söylenen şu sözler, din bakımından Sovyet idarecilerinin bir problemi karşı karşıya bulun-

(35) Fahir H. Armaoğlu, «Sovyet Rusyada Din Meselesi», Forum, 1 Mayıs 1962, Sayı 194, s. 10.

duklarını açıkca göstermektedir: «Komünist eğitimi, insan zekâsının, bir kısım Sovyet halkının yaratıcı kabiliyetinin tam bir şekilde ortaya çıkmasını **hâlâ engelliyen** dinsel inanışlardan ve bâtıl itikatlardan kurtarılmasını gerektirmektedir. Daha müessir ilmî mahiyette bir dinsizlik propagandasına ihtiyaç vardır; öyle bir propaganda ki, bu, halkın bütün kesimlerini ve gruplarını içine almalı ve özellikle çocuklar ve yetişkinler arasında dinsel görüşlerin yayılmasını önlemelidir» (36).

Gerek yeni tüzükte ve gerek 22. Kongrede din meselesinin yeniden önemli bir şekilde ele alınması sebepsiz değildir. Sovyet rejimi Bolşevik ihtilâlinin hemen ertesinden itibaren din aleyhine geniş bir kampanya açmış ve din müesseselerine ve dinsel faaliyete karşı gayet sert tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin başarısız olduğu söylenemez. Lâkin Sovyet Rusya'nın İkinci Dünya Savaşına katılması üzerine, savaşın güç şartları ve savaş çabası, Stalin'i ve Sovyet liderlerini halkın desteğini sağlama zorunluluğu karşısında bırakmış ve bunun en iyi yolunu da 1943 yılından itibaren, din üzerindeki baskı ve şiddet tedbirlerini gevşetmede bulmuşlardır. Savaştan sonraki ekonomik sıkıntılar ve milletlerarası alanda soğuk harp durumu sebebiyle savaştan sonra da bu gevşeklik devam etmiştir. Lâkin bunun sonucu olarak, sadece halk arasında değil, rejimin temelini teşkil eden Parti, Ordu ve gençlik teşkilâtında dahi dinsel eğilimlerin bindenbire arttığı görülmüştür. Bunun içindir ki, Stalin'in ölümünden sonra, 1954 den itibaren din aleyhindeki tedbirlere büyük bir hız verilmiştir. Yalnız, Stalin devrinden farklı olarak, bu tedbirler birinci plânda propagandaya dayanmıştır. 1957 Mayısında 350 kadar din aleyhtarı propaganda için çalışan müesseselerle ilim müesseselerinin yetkilileri, din aleyhtarı propagandayı ilmî bir şekle sokmak için bir toplantı yapmışlar ve bir takım tedbirler düşünmüşlerdir (37). Burada özellikle okullar üzerinde durulmuştu.

1959 Şubatında toplanan 21. Kongrede de din meselesi, doğrudan doğruya değil, fakat kapalı bir şekilde ele alınmıştır. Kruşçov'un bu Kongreye sunduğu raporda, komünizmin inşası için gerekli reformlardan söz edilirken, toplumun manevî hayatında da yapılması gerekli reformlardan ve «halkın vicdanından kapitalizmin kalıntılarınının kökünün kazınması» ndan bahsedilmiştir. Kon-

(36) *The Road to Communism*, p. 154; xxii S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, I, str. 123-124.

(37) *Bak.*: K. Alexandrov, «Soviet Antireligious Propaganda», *Bulletin* Vol. IV, August 1957, No. 8, pp. 43-48.

greden sonra bütün Sovyet basınında din aleyhinde geniş bir kampanyanın açılması (38), din meselesinin 21. Kongre sırasında da önemli bir mesele olarak devam ettiğini ve halledilmekten uzak bulunduğunu göstermiştir.

1961 yılında, yani 22. Kongrenin arifesinde dahi Sovyet basını dine karşı mücadelenin iyi yürütülmediğinden şikâyet etmekteydi. 1961 yılında yüzlerce ibadet yerinin kapatılmasına rağmen mesele halledilemediği görülmektedir. Zira, Savunma Bakanlığı dahi dinle mücadele için birçok yayınlarda bulunmak zorunda kalmıştır (39). Tabiatile bu durum karşısında din meselesinin 22. Kongrede ele alınması ve bundan da önemli olarak, yıllardan sonra tüzüğe konulan bir ödevle dine karşı açıkca mücadele edilmesi zaruri olmuştur.

Din konusunda belirtilmesi gereken bir diğer nokta da Müslüman Türkler meselesidir. Müslümanlık, Sovyet Rusya Türkleri için önemli bir birleştirici unsur teşkil ettiğinden, Müslümanlığa karşı mücadele aynı zamanda milliyetçiliğe karşı mücadele haline gelmektedir. Müslümanlığa karşı yapılan mücadele genel olarak dinsel eğilimlere karşı yapılan mücadelenin genel çerçevesi içinde yer almakta ve hemen hemen aynı metodlar kullanılmaktadır. Bununla beraber, Müslümanlığa karşı yapılan mücadele de başarılı bir sonuç vermiş değildir (40).

(d) paragrafında yer almış olan komünist ahlâk prensiplerine gelince, burada da yeni Parti programına başvurmak gerekmektedir. Program, **komünizmin inşacısının moral düsturu** adı ile 12 prensip saymaktadır (41). Bu 12 prensip gerek Programda, gerek tüzükte yer almış olan fikirlerin bir anaya getirilmesinde nibaretir. Bunlar arasında, komünizm dâvasına sadakat, kamu mallarını

(38) Sovyet basınının açtığı bu kampanya hakkında bak.: N. Teodorovich, «The New Propaganda Campaign against Religion», *Bulletin*, Vol. VII, April 1960, No. 4, pp. 51-56

(39) Bu konuda bak.: D. Konstantinov, «The Orthodox Church, the Regime and the People Today», *Bulletin*, Vol. IX, February 1962, No. 2, pp. 46-52

(40) Bu konuda bak.: Mirza Bala, «Sovyetler Birliğinde İslâm Dinine Yeni Hücumlar», *Dergi*, 4. Yıl, 1958, No. 13, ss. 3-13; G.A. von Stackelberg, «Sovyetlerin Komünist Emperyalizmi Tecrübesi ve Sovyetler Birliğindeki Müslümanlar», *Dergi*, 7. Yıl, 1961, No. 23/24, ss. 77-90; N. Teodorovich, «The New Propaganda Campaign against Religion», *Bulletin*, Vol. VII, April 1960, No. 4, pp. 55-56; G.A. von Stackelberg, «Anti-Islamic Propaganda in the Soviet Union», *Bulletin*, Vol. VII, May 1960, No. 5, pp. 34-37; A. Avtorkhanov, «The Union-Republic Congress and the State of the Party», *Bulletin*, Vol. VII, May 1960, No. 5, pp. 38-39

(41) *The Road to Communism*, pp. 566-567; XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, III. str. 317-318.

koruma, sosyalist vatanını sevme, sosyalist memleketlere bağlılık, toplumsal ödev, kollektivizm, insanlar arasında karşılıklı saygı, namusluluk ve samimiyet, ailede karşılıklı saygı, Sovyetler Birliği halkları arasında kardeşlik, barış dâvası için mücadele, bütün memleketlerin işçileri ile kardeşlik gibi deyimler yer almaktadır. Bunlar gerçek anlamında ahlâk prensipleri olmaktan ziyade, Partinin ve liderlerin politikasını, tek yönlü disipliner kişisel davranışlara temel yapma gayesini gütmektedir. Esasen Program da bu noktayı açıkça belirtmekten geri kalmamaktadır: «Parti, komünist toplumda esas yaşama kaidelerinin kuvvetlenmesine ve gelişmesine yarayan ve vatandaşların serbestçe rıza gösterdikleri şuurlu bir disiplinin her türlü şekillerini teşvik edecektir» (42). Burada, vatandaşların kendi istekleri ile kendilerini disiplin altına almaları halini, gerçeğe uymaması sebebiyle, bir tarafa bırakırsak, yukandaki ahlâk prensipleri ile serbest bir davranışın değil, fakat herşeyden önce disiplinin ve her türlü baskı şekillerini içine alan kalıplaşmış bir davranışın bahis konusu olduğu açıktır.

VI

2. Maddenin (e) paragrafının belirttiği görevler şunlardır : «Çalışan halk kitleleri arasında, sosyalist enternasyonalizminin ve Sovyet vatanperverliğinin faal bir savunucusu olmak; milliyetçiliğin ve müfrit milliyetçiliğin (şovinizm) kalıntılarına karşı mücadele etmek; Sovyetler Birliği halkları arasındaki dostluğun, Sovyet halkı ile sosyalist memleketler halkları ve bütün memleketlerin çalışan halkı ve proleterleri arasındaki kardeşlik bağlarının kuvvetlenmesine sözleri ve fiilleri ile yardımda bulunmak».

Bu görevler, 1939 tüzüğüünün geniş kısmında gayet sınırlı bir şekilde yer almış ve sadece Sovyetler Birliği milliyetlerinin çalışanları ile diğer memleketlerin proleterleri arasındaki milletlerarası kardeşlik bağlarının kuvvetlendirilmesinden söz edilmişti. Sovyet vatanperverliği ile milliyetçiliğe karşı mücadeleye dair

(42) The Road to Communism, p. 566; xxii S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, III, str. 317. Yukarıya aldığımız pasaj dolayısıyla bir noktayı belirtelim: Kongreden önce yayınlanan Program tasarısının fransızca metninde (Programme du Parti Communiste de l'Union Soviétique (Projet), Moscou 1961, p. 124) «discipline consciente, librement consentie» deyimini kullanıldığı halde, Kongrede kabul edilen metnin ingilizcesinde «self-discipline» ve rusca metninde de ingilizce deyim tam karşılığı olan «samodistsiplina» deyimleri kullanılmıştır. Buna karşılık tasarının Tass Ajansı tarafından yayınlanan ingilizce metninde de (Bak.: The New York Times, August 2, 1961, p. 17) yine «self-discipline» deyimini kullanılmıştır. Kanaatimizce, ifade edilmek istenen fikir aynı olmakla beraber, «discipline librement consentie» ile «self-discipline» arasında fark vardır.

heranlığı bir şey söylenmiş değildi. Buna karşılık, 1952 tüzüğüne, yine geniş kısmında, enternasyonalizm ruhu ile, bütün memleketlerin **çalışanları** ile kardeşlik bağlarının **kurulmasından** ve bir de düşmanların saldırgan hareketlerine karşı Sovyet Anavatanının aktif savunmasından bahsedilmişti. Keza, milliyetçilik meselesine 1952 tüzüğünde de dokunulmamıştı.

1961 tüzüğüne bu paragrafını ele adığımızda, şu unsurlar karşımıza çıkmaktadır: Sosyalist enternasyonalizmi ve Sovyet vatanperverliği, Milliyetçilik ve Şovinizme karşı mücadele, Sovyet halklarının birbirleri arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi, Sovyet halkı ile sosyalist memleketler hakları arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi ve, Sovyetler Birliği halkı ile bütün memleketlerin proleter ve çalışanları arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi.

Bu paragrafı bu unsurlar açısından inceleyelim.

1) Sosyalist enternasyonalizmi ve Sovyet vatanperverliği :

Mantık açısından ele alınca, enternasyonalizm ve vatanperverlik deyimleri birbirleriyle çatışan iki ayrı mefhumdur. Bir insanın hem vatanını herşeyden üstün tutması ve hem de enternasyonalist olması, yani kendi vatani ile başka millet ve vatanları eşit tutması, birbirine kolay uzlaşabilecek bir durum değildir. Fakat burada bahis konusu olan, sosyalist enternasyonalizmi içinde Sovyetler Birliğine liderlik ve öncülük tanınması ve Parti üyelerinin de duruma bu açıdan bakma zorunluluklarıdır.

Önce Sovyet Vatanperverliği'nin mahiyetini belirtelim: Sovyet vatanperverliği, Sovyetler Birliği içindeki çeşitli millî grupları birbirine sıkı bir şekilde bağlamak için ortaya atılmış bir sloganıdır. Sovyet yazarlarına göre (43), vatanperverliğin Sovyet anlayışı, iki bakımdan burjuva devletlerin müfrit milliyetçi nasyonalizminden ayrılmaktadır: 1) Mahiyeti itibarıyla «süpranasyonal» dir, yani sadece bir milleti değil, lâkin Sovyetler Birliği içinde bulunan birbirinden farklı çeşitli etnik azınlıkları da içine alır; 2) Sovyet vatanperverliği, Sovyet vatanperverini diğer memleketlerdeki işçi sınıfı yoldaşlarına bağlayan üniversal bir ideolojiye dayanır.

(43) McClosky and Turner, *The Soviet Dictatorship*, pp. 313-314 den naklen: Frederick C. Barghoorn, *Soviet Russian Nationalism*, New York, Oxford University Press, 1956, pp. 3-12

31 Ocak 1953 tarihli **İzvestiya**'da Sovyet vatanperverliği de şöyle tarif edilmekteydi: «Büyük Ekim İhtilâlinden ve memleketimizin köklü değişiminden doğmuş olan Sovyet vatanperverliği, yeni ve daha asil tipte bir vatanperverliktir. Bu, her insanın içinde mevcut olan ve doğduğu ve büyüdüğü toprağa karşı beslemekte olduğu alelâde bir sevgi değildir. Bu, muzaffer sosyalizmin memleketi olan anavatan için, Sovyet sistemi için ve öncülüklerinde halkımızın dünya - tarihi çapında zaferler kazandığı Lenin ve Stalin Partisi için sevgidir» (44). Şu halde, bu tarifin ışığında, vatanperverlik duygusu, sadece toprağa ve toprak üstünde yaratılan kültüre bağlılık değil, bu toprakta kurulmuş olan herhangi bir siyasal düzene de değil, fakat münhasıran bu toprakta kurulmuş olan doktriner düzene, bu düzenin siyasal ifadesi olan Sovyet sistemine ve nihayet bunların hepsinin üstünde olan Partiye ve onun kişisel liderlerine olan bağlılık ve sevgi olmaktadır. Yani piramidin tabanından hareketle, tepede bir kişiye olan sevgi ve bağlılığa varılmaktadır. Bununla beraber, bu telâkki tarzında bütün de ihmal edilmemektedir. Sanınız ki, 1947 yılında **Bolsevik** dergisinin (No. 18) bu konuda yazdıkları, altı yıl sonra yapılan yukarıki tariftən çok farklı değildir; «Sovyet millî gurur duygusu, Sovyet kültür, ideolojisi, ilim ve moralinin büyük ve eşsiz üstünlüğü anlayışına dayanmaktadır» (45). Bu ifadeyle Sovyet vatanperverliği gerçek şovnist bir mahiyet almaktadır.

Mahiyeti bu olan Sovyet Vatanperverliğinin sosyalist enternasyonalizmi ile uzlaştırılması meselesine gelince, burada artık bir uzlaştırma değil, bir süper - pozisyon bahis konusu olmaktadır. Sovyetler Birliği, bütün sosyalist enternasyonalizmi sisteminin en üstüne konulmakta ve bu sistemin lideri ve yöneticisi haline getirilmektedir. Bu gerçek, Partinin yeni programında şu şekilde belirtilmektedir: «Komünizm yolunda ilk adımı atan memleket, dünya sosyalist sisteminin bütününün komünizm yolundaki yürüyüşünü kolaylaştırır ve çabuklaştırır. Komünizmi inşa etmekle Sovyetler Birliği halkı, o zamana kadar keşfedilmemiş yolları bütün insanlığa açmakta, bu yolların doğruluğunu kendi tecrübesi ile ispatlamakta, bu konudaki güçlükleri göstermekte, bu güçlükleri yenme çarelerini bulmakta ve komünizmin inşasının en iyi şekil ve metodlarını elde etmektedir... Sovyet Rusyada komünizmin inşası, sosyalist câmiyasının mensubu olan her memleketin de men-

(44) McClosky and Turner, op.cit., p. 314

(45) Ibid., p. 314

faatlerine cevap verir, zira bu inşa dünya sosyalist kampının ekonomik kudretini ve savunma gücünü takviye eder, Sovyet Rusya'nın bu memleketlere yardım ve desteğini sağlayabilmek için Sovyet Rusya ile diğer sosyalist memleketler arasındaki ekonomik ve kültürel işbirliğini arttırmada daima daha iyi imkânlar yaratır» (46).

Yeni programda yer almış olan bu satırlar, Sovyet Rusyanın sosyalist enternasyonalizmini ne şekilde anladığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bahis konusu olan, Sovyet Rusyanın liderliğini kabul zorunludur. Namafih, bu liderlik iddiasında, geçmiş yıllara nazaran bir yenilik mevcuttur. Son yıllara kadar Sovyet Rusyanın liderliği konusu fazla tartışma konusu olmamıştır. Lâkin bir taraftan Yugoslavya'nın Moskova'dan ayrılması, diğer yandan Çin - Sovyet çatışması ve Çin'in Sovyet liderliğine karşı baş kaldırması ve son olarak Arnavutluğun Moskova'ya kafa tutması, bu liderliği sarsmıştır. Şüphesiz bunlardan en önemlisi Komünist Çin'in durumudur. Komünist Çin'in Marksist - Leninist doktrini kendine göre ve Moskova'dan daha ortodoks bir şekilde tefsir etmesi, Sovyet dış politikasına karşı tenkitkâr bir durum alması, Sovyet Rusya için son yıllarda endişeli bir durum yaratmıştır. Moskova ile Pekin komünist âlemin iki ayrı merkezi haline gelmiştir. Öyle görünüyor ki, yeni Program yeni bir mantıktan hareketle bu durumu düzeltmeye çalışmaktadır. Bu da, diğer komünist memleketlerden daha önce Sovyet Rusya'nın gerçek komünist toplumun inşasına girişmeye muvaffak olduğu, bunun da Marksist - Leninist doktrinin uygulanmasında ve gerçekleştirilmesinde bir üstünlük olduğu ve Sovyet Rusya'nın doktriner liderliği elinde tuttuğudur. Ekonomik ve doktriner üstünlük şimdi Moskova'nın liderliğine mesnet olmaktadır.

2) **Milliyetçilik ve Şovinizme karşı mücadele** : Milliyetçilik ve şovinizm meselesi, milletlerarası komünizm bakımından da önemli olmakla beraber, tüzük açısından bakıldıkta, bu özellikle Sovyet Rusya'nın kendi içine yönelmektedir.

Sovyet **Siyasal Sözlük**'ünün 1956 tarihli basımı milliyetçiliği «bir burjuva ideolojisi ve proletaryaya muhasım bir politika» olarak vasıflandırdıktan sonra şunları yazmaktadır: «İşçi sınıfının ihtilâlcî amaçları, - istismarın tasfiyesi ve sosyalizmin inşası - an-

(46) The Road to Communism, pp. 579-580; XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, III, str. 327-328

cak bütün milletlerin işçilerinin birleşmesi ve proleter enternasyonalizmi politikasının izlenmesi ile gerçekleştirilebilir» (47).

Aynı sözlüğün 1958 basımında bir ilâve yapılmış ve Lenin'in milliyetçilik konusundaki ayırımı benimsenerek, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika memeketlerinin milliyetçilikleri de burjuva olarak vasıflandırılmakla beraber, emperyalizme cephe aldığı için komünizm tarafından desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir (48). Tabii ki bu, Sovyet Rusya'nın bugünkü dış politikasının bir veçhesine doktriner bir mesnet arama çabasından başka bir şey değildir.

Bolşevik İhtilâlinden önce sanılmıştı ki, komünizm ve komünist ihtilâli Çarlık sınırları içindeki çeşitli milletlerin ayrılmasını değil, aksine birbirine daha sıkı bir şekilde bağlanmasını sağlayacaktır. Fakat ihtilâlin hemen ertesinde, bu milletlerin, bağımsızlıklarını almak suretile Rusya'dan ayrılmak için harekete geçtikleri görüldü. Bu, Rusya'nın dağılması ve parçalanması olacaktı. Onun içindir ki, ihtilâlden hemen sonraki yıllarda, birçok gayleler arasında, Sovyet rejimi Rusya'nın gayri milletlerin ayrılmasını önlemek için uzun zaman uğraşmak ve kuvvet kullanmak zorunda kalmıştır. Fakat bu mesele bugün dahi halledilmiş değildir. Özellikle Türk - Müslüman halk devamlı bir problemdir. Aşağı yukarı yarım yüzyıla yakın bir süre içinde, Türk - Müslüman halk içinden komünist eğitimi ile yeni bir kuşak yetiştirilmiş olmasına rağmen, bu halkın millî eğilimlerini tamamen yok etmeye muvaffak olamamıştır.

Millî eğilimlerin millî duyguların yok edilmesinde çeşitli araçlar kullanılmıştır. Bunların başında Parti teşkilâtı gelmektedir. Parti milliyetçilik bakımından da kuvvetli bir kontrol aracıdır. Bunun için, Parti kademelerinin kilit mevkiilerine, millî cumhuriyetlerde dahi, daima gerçek ruslar getirilmektedir. Meselâ bugün dahi, Sovyet Cumhuriyetleri Komünist Partilerinin birinci sekreterleri o cumhuriyetin yerli ahalisine mensup olmakla beraber, hemen hepsinin ikinci sekreterleri daima rusdur (49). Bu şekilde teşkilâtın başında bulunan millî sekreterler gayet yakından kontrol altında tutulmakta ve hattâ teşkilâtın idaresi fiilen rus sekreterlerin elinde bulunmaktadır.

(47) «Nationalism: A New Soviet Appraisal», The Mizan Newsletter, Vol. 4, No. 3, March 1962, p. 6

(48) Ibid., p. 6

(49) Bak.: A. Avtorkhanov, «Hruşçov hâkimiyeti altında Sovyetler Birliğinin iç siyaset gelişmesi», Dergi, 7. Yıl 1961, No. 23/24, s. 9

Millî eğilimlerin kontrolunda bulunan ikinci önemli araç, ekonomik teşkilâtlanmadır. Gerek tarım, gerek endüstri alanında-ki teşkilâtlanma, özellikle ekonomik tamamlanma ve işbirliği, milliyetleri birbirine daha fazla karıştırmak ve kaynaştırmak için de kullanılmaktadır.

Tabiatile gerek parti teşkilâtı, gerek ekonomik teşkilât, ancak belirli insanları içine alabileceği için, millî eğilimlerin kontrolunda da belirli bir ölçüde etkili olabilir. Bunun içindir ki, bütün millî topluluklar üzerinde etkili olması bakımından, dil ve kültür propagandası en geniş ölçüde kullanılan vasıta olmaktadır. Sovyet Rusya'nın millî azınlıklar bakımından uyguladığı kültürel muhtariyet politikasının doktriner prensibi «şekil itibarile millî, muhteva itibarile sosyalist» olmaktadır. Nazariyatta bunun anlamı şu olmaktadır ki, kullanılan ifade vasıtası geleneksel ve millî olmakla beraber, bir sosyalist toplumun bütün değer ve fikirleri üniformdur. Lâkin bu prensip uygulama alanında değer ve anlamını tamamen kaybetmiştir (50). Zira uygulanan dil ve kültür propagandasının esası doğrudan doğruya ruslaştırma'dır. Büyük Rus (Velikorus) dil ve kültürünün milliyetler arasında yayılması ve yeni kuşakların tamamen ruslaştırılarak yetiştirilmesi, milliyetler politikasının pratikteki temelini teşkil etmektedir. Bu politika özellikle Müslüman - Türk milletlerine yöneltilmektedir. Bu politikanın yürütülmesinde yerli komünistlerden de faydalanılmaktadır. Özbekistan Komünist Partisi Birinci Sekreteri, Ş. R. Reşidov, 1959 yılında **Kommunist** dergisine yazmış olduğu «Daima Rus Milletile Beraber» başlıklı makalesinde,, ruslaştırma propagandasını şu şekilde yapıyordu: «Ülkemizin bütün halkları eşit haklara sahip bulunmaktadırlar. Bu halklardan herbiri komünizm kuruculuğu işine değerli eserler vermekte ve bunlardan herbiri Sovyetler Birliğinin diğer halklarına karşı enternasyonal borçlarını ödemektedirler. Fakat bir an için bile olsa unutmamalıyız ki, bu halklar bütün başarılarını Komünist Partisi, Sovyet Hükümeti ve Rus milletine borçlu bulunuyorlar..... Komünizmin kuruculuğu devrinde enternasyonal sosyalistik bir kültür vücuda getirme işi... Rus milletinin kültürünü, edebiyat ve güzel sanatlarını araştırmak ihtiyacını bir kat daha arttırmaktadır. Binaenaleyh, enternasyonalizm, Rus diline, Rus edebiyatına ve Rus kültürüne alâka ve bağlılığın gevşetilmesini değil, bilâkis Rus dilinin bütün millî kadrolar, millî aydınlar,

(50) Alex Inkeles, «Soviet Nationality Policy in Perspective», *Problems of Communism*, Vol. ix, No. 3, May-June 1960, p. 30

bütün halk, özel olarak gençlerce öğrenilmesini geniş ölçüde propaganda etmek yoluyla bu talâkanın kuvvet bulmasını gerektirmektedir» (51). Kazakistan Komünist Partisi Birinci Sekreteri N. Candildin de, yine **Kommunist** dergisinin bir başka sayısında milliyetçiliğe hücum ederek, «Burjuva nasyonalizmi, Kazak aydınlarının cumhuriyet okullarında Rus dilinin yerleşmesi ve bu dil özelliklerinin Kazak edebiyatına sızması aleyhine ortaya attıkları fikirlerde de belinmektedir» (52) demiştir.

Bütün bu çabalara rağmen, milliyetçiliğe karşı savaş zafer kazanmış değildir ve Sovyet basını hâlâ bu konudaki şikâyetlere yer vermektedir (53). Bunun son işareti, Kruşçov'un 22. Kongrede 18 Ekim 1961 günü Program hakkında okuduğu raporda göze çarpmaktadır. Bu raporunda Kruşçov, «Kitlelerin eğitimi üzerinde, proleter enternasyonalizmi ve Sovyet vatanperverliği açısından ısrarla durmamız çok önemlidir. En hafif milliyetçilik kalıntılarının kökü bile, uzlaşma kabul etmeyen Bolşevik azmi ile kazanmalıdır» demiştir (54).

Bu son sözler dahi, milliyetçiliğe karşı savaşmanın neden hâlâ bir görev olarak üyelere yüklenmek istendiğini açıklamaktadır.

Daha önce yukarıda da belirttiğimiz gibi, Sovyet rejiminin içinde din ile milliyetçilik birbirinin tamamlayıcısıdır. Din, sınıf tezdalarını gizlediği ve sınıflar arasında bir ahenk yarattığı için millî bütünlüğü kuvvetlendiren bir unsur olmaktadır (55). Bu sebeple dine karşı savaş aynı zamanda milliyetçiliğe karşı savaşın tamamlayıcı bir cephesi olmaktadır.

3) Sovyet halklarının birbirleri arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi: Bu prensip, bundan önce ele aldığımız, milliyetçiliğe karşı mücadelenin bir tamamlayıcısı olmaktadır. Bir yandan millî benlik duygularına karşı mücadele edilirken, bir yandan da Sovyet Rusyanın çeşitli milletleri arasındaki bağların kuvvetlendirilmesine çalışılacaktır. Esasında her iki görev de aynı mahiyette olmaktadır. Öte yandan, bu görevin yapılmasının da iki veçhesi vardır: Parti içi ve Parti dışı. Parti içi alanda, Parti üyesi olan bir Sovyet va-

(51) P. Urban, «Türkistan Sovyet Cumhuriyetlerinde milli - ideolojik eğilimler, Dergi, 7. Yıl, 1961, No. 23/24, s. 51

(52) Ibid., s. 52

(53) Ibid., ss. 53-55

(54) The Road to Communism, p. 260; XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza, I, str. 217.

(55) «Nationalism: A New Soviet Appraisal», The Mizan Newsletter, Vol. 4, No. 3, March 1962, p. 10

tandaşı, her türlü millî duygu ve benliğini unutacak ve sadece Partinin liderler tarafından tesbit edilen gayelerine hizmet edecektir. Bunda, şüphesiz, Partinin monolitik bünyesinin kuvvetlendirilmesine yarayacaktır. Parti dışı alanda ise, millî karakterlerin her türlü tezahürlerini sindirmek ve öldürmek için çaba harcıyacaktır. Bu, tabiatıyla, yıkıcı bir görev olmaktadır. Çeşitli milliyetler arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi ise, yapıcı mahiyette görülmektedir. Bu yapıcılık ise, bütün milliyetlere, Sovyet kültürü adı altında Rus kültürününün aşılması, ekonomik ve sosyal alanda da bütün milliyetlerin komünist sistem içinde eritilmesidir.

Sovyet halklarının birbirlerine yaklaşması konusunda Program şunları belirtmektedir: «Sosyalist milletlerin tarihi gösteriyor ki, millî şekiller kemikleşmez; bu millî şekiller değişir, ilerler ve hayatın yeni şartları ile çatışan modası geçmiş özelliklerini atarak birbirine yaklaşır. Bütün Sovyet milletleri için ortak milletlerarası bir kültür gelişmektedir. Her milletin kültür hazineleri, milletlerarası bir karakter kazanan eserlerle, gittikçe artmaktadır» (56). Bu son cümledeki mantık oyununa hayret etmemek mümkün değildir. Milletler-arası karakter kazanan eserlerin bir milletin millî kültürünü nasıl zenginleştireceğini anlamak pek kolay değildir. Diğer yandan, Programın bu sözleri de, Sovyet milletlerinin birbirine yaklaşması bakımından gerekli şartları apaçık ortaya koymaktadır. Millî şekillerin, **hayatın yeni şartları ile çatışan modası geçmiş özellikleri**, millî kültürlerin doğrudan doğruya öz benlikleridir. Sovyet milletlerinin birbirlerine yaklaşması istenirken, bu öz benliklerin atılması şart koşulmaktadır.

4) Sovyet Halkı ile sosyalist memleketler halkları arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi : İlk bakışta, aleâde bir parti üyesine böyle bir görevin verilmesini anlamak güçtür. Bu görev, mahiyeti itibarıyla, yüksek kademede bir politika meselesidir. Böyle olunca, herhangi bir parti üyesinin bu görevi nasıl ifa edeceğinin anlaşılması da kolay değildir. Bununla beraber, burada bahis konusu olan herhangi bir faaliyet değil, lâkin bir zihniyetin, bir düşünce yönünden benimsenmesidir.

Bu söylediklerimiz meselenin iç istihlâke yönelen kısmıdır. Bir de bunun dış istihlâk kısmı vardır. Bu görev, diğer bütün görevler gibi, aynı zamanda Sovyetler Birliği Komünist Partisinin bir faaliyet prensibi olduğundan, dışarıya, diğer komünist mem-

(56) The Road to Communism, p. 561; XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetsko-go Soyuza, III, str. 314

leketlere de hitap etmektedir. Burada, komünist blokun yakın geçmişte ve bugün kendi içinde karşılaştığı iç meseleleri ve çatışmaları hatırlamak gerekir. Moskova, bütün komünist memleketleri kendisine sıkı bir şekilde bağlı tutmak suretille bunlar üzerinde âdetâ bir hegemonya kurmak istemiş ve kendisini komünist blokun tek merkezi haline getirmeye çalışmıştır. Bu da bu memleketlerde çeşitli tepkiler uyandırmıştır. Şimdi Sovyetler, kendi partilerine de böyle bir görev vermek suretille, kendileri ile diğer komünist memleketler arasındaki bağlılığı karşılıklı bir hale getirmek ve görünüşte de bir eşitlik yaratmak istemektedirler.

Bundan başka, bu prensipte komünist blokun daha monolitik bir hale getirilmesi gayesi de yok değildir. Bütünlüğün ve birliğin korunmasının Sovyet Rusya'nın Batı Bloku karşısındaki durumunu kuvvetlendireceği açıktır.

22. Kongrede okunan Merkez Komitesi Raporu'nda bu prensibe, «Sosyalist memleketler arasındaki milletlerarası kardeşliğin takviyesi» başlığı altında ilgi çekici bir şekilde temas edilmektedir (57). Buna göre, bu kardeşlik bağlarının gelişmesi, yani dünya, «sosyalist» sisteminin gelişmesi, şu merhalelerden geçmiştir: Birinci safhada bu memleketler arasında ticarî, ilmî ve teknik işbirliği konusunda iki taraflı anlaşmalar yapılmıştır. İkinci safhada, «kardeş partiler» doğrudan doğruya üretim alanında işbirliği yapmışlardır. 1959 dan itibaren başlayan üçüncü safhada ise, ekonomik kalkınma plânları koordine edilmiştir. Bu son safhada, parti ve hükümet liderleri arasında önemli ekonomik ve **politik** meselelerde periyodik danışma ve görüşmeler olmuştur.

Burada bahis konusu olan memleketler Sovyet Rusya ile peykleridir. Şu açıklama da gösteriyor ki, işbirliği ve kardeşlik adı altında bu memleketler ekonomilerinin, müşterek plânlama yoluyla, Sovyet ekonomisine entegre edilmesine gidilmiştir. Bunun adına da «sosyalist enternasyonal iş bölümü» adı verilmektedir.

Moskova'nın diğer memleketler üzerindeki nüfuzu politik mahiyet aldığından ve bu da yukarıda zikrettiğimiz tepkilere sebep olduğundan, şimdi yeni Parti Programı «sosyalist» memleketler arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi zorunluluğunu ekonomik sebeplere bağlamaktadır. Fakat bu bağlayışta, Programın, Sovyet Rusyayı birinci plânda tutmak için çabaladığı da gözden kaçma-

(57) The Road to Communism, p. 19; XXII S'ezd Kommunističeskoj Partii Sovetskogo Soyuza, I, str. 21

maktadır (58). Bunun için dayanılan muhakeme tarzı şudur: İkinci Dünya Savaşından sonra bir sosyalist dünya doğmuştur. Fakat bu dünyanın üyelerinin ekonomik gelişmeleri aynı seviyede olmamıştır. Bunlardan bazıları hâlâ sosyalizmi gerçekleştirmek için çabalarken, bazıları (yani Sovyet Rusya) komünizmi inşa safhasına geçmiştir. Bu ahenksizliği gidermek için sosyalist memleketler arasında işbirliği ve karşılıklı yardım zaruridir. İkinci olarak, bir memleket sosyalizmi tek başına gerçekleştiremez. Diğer sosyalist memleketlerle işbirliğinde bulunmak ve onlardan yardım almak zorundadır. Üçüncü olarak, sosyalist dünyanın ahenkli gelişmesi için, işgücü ve kaynakların lüzumsuz yere israfını önlemek için, bu memleketler arasında işbölümü yapılması gereklidir.

Görüldüğü gibi, ilk bakışta Sovyetler Birliği ile diğer sosyalist memleketler arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi bir eşitlik çerçevesi içine sokulmuş gibi görünmekle beraber, gerçekte komünist blok içinde Sovyet Rusyanın üstünlüğü gayesi güdülmektedir ve bu üstünlük siyasal unsurlara değil, fakat ekonomik ve doktriner faktörlere dayandırılmaktadır.

5) Sovyetler Birliği halkı ile bütün memleketlerin proleter ve işçiler arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi : Bundan önceki görevde olduğu gibi burada da bahis konusu olan, üyelerine bir görev yüklemekten ziyade, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin milletler arası komünizm hareketine yönelen bir prensibini ilân etmektedir. Üyeler bakımından da, böyle bir prensibi onlara benimsetmektir.

Bu görevde iki unsur karşımıza çıkmaktadır: Proleterler ve çalışanlar (**trudyaşçiyasya**). Proletarya ile kastedilen, gündeliğinden başka ekonomik dayanağı olmayan ve genel olarak şu veya bu şekilde teşkilâtlanmış bulunan işçi sınıfıdır. Genel olarak çalışanlar deyimi ise, «proletaryanın müttefikleri» adı verilen ve başta köylüleri içine alan her çeşit işçileri kapsamaktadır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin, milletlerarası komünizm hareketinde rol alan çeşitli kuvvetlerle işbirliğinde birinci derecede önem verilen unsur proletarya ve bunun en iyi şekilde teşkilâtlanmış olan komünist partileridir. Bütün memleketlerin komünist partileri ile Moskova arasındaki sıkı bağ ve işbirliği hakkında fazla bir şey söylemeğe lüzum yoktur. Bolşevik İhtilâlinin zaferinden-

(58) Bak.: *The Road to Communism*, pp. 463-470; XXII S'ezd Kommunističeskoj Partii Sovetskogo Soyuza, III, str. 241-245

beri Moskova bütün komünist partilerin merkezi olmuştur. Sovyet Rusya bu santralizasyonu daha teşkilâtlı hale getirmek için 1919 Martında III. Enternasyonal'i kurmuş, bu teşkilât 1943 yılında kaldırıldıktan sonra, 1947 Ekiminde Kominform'u kurmuştur. Fakat 1948 yılında Yugoslavya'nın Kominform'dan ayrılması ile bu teşkilât ağır bir sarsıntı geçirmiş ve bundan sonra 1956 Nisanında bu teşkilât ilga edilmiştir. Kruşçov devri ile beraber, milletlerarası komünizm hareketini organize ve idare etme bakımından yeni bir yola gidilmiştir. Bu da, diğer memleketler komünist partileri temsilcilerinin zaman zaman toplanarak ortak taktik ve strateji plânları hazırlamalarıdır. Bu toplantıların en önemlisi 14 - 16 Kasım 1957 de Moskova'da yapılmıştır. Bundan sonra 1960 Haziranında Bükreş'te ve 1960 Kasımında Moskova'da iki toplantı daha yapılmıştır. Bu toplantılarda daima iki mesele üzerinde önemle durulmuştur: Bir yandan komünist partilerinin bizatihi kendi faaliyetleri, diğer yandan komünist partileri ile «proletaryanın müttefikleri» arasındaki işbirliği (59). Şüphesiz bu iki meseleden en önemlisi ikincisidir. Zira komünist partileri için yeni kuvvetlerin kazanılması, bir memlekette meydana gelen sosyal ve fikrî hareketlerin kompleksi içinde komünist partilerinin faaliyetleri gayet dikkatli taktikleri gerektirmektedir.

Yeni parti programında belirtildiğine göre, herhangi bir demokratik toplumda bu konuda yapılacak mücadelede birinci derecede bahis konusu olan, «kapitalist tekeller», «maliye oligarşisi» denen özel teşebbüslerdir. Özel teşebbüse cephe alan her kuvvet, proletaryanın müttefikleri sayılmaktadır. Program şunları söylüyor: «Proletarya, tekellerin kudretine karşı mücadelesinde, müttefiklerinin gerek halihazır, gerek gelecekteki menfaatlerini gerektiği şekilde gözönünde tutan bir program ortaya atar. Proletarya, halkın menfaatlerine en yararlı bir şekilde en geniş kamulaştırmayı savunur. 'Toprak onu işleyenlerindir' sloganını gerçekleştirmek için yapılan çalışmaları ve köylünün radikal toprak reformu isteklerini destekler. Proletarya, halkın diğer kısımları ile de birleşerek geniş bir demokrasi için kesin bir mücadele yapar. Maliye oligarşisinin politikasına karşı etkili bir faaliyet için kitleleri seferber eder... İşte bu mücadele içindedir ki, işçi sınıfı ile bütün çalışanların ittifakı meydana gelir. İşçi sınıfı, derebeyliğin kalıntılarına ve tekelin

(59) Bu toplantılar hakkında bak.: Stefan Yowev, «The Moscow Declaration of November 22, 1957», *Bulletin*, Vol. IV, December 1957, No. 12, pp. 14-19; G. Akhminov, «L'Evolution créatrice du marxisme-léninisme», *Problèmes Soviétique*, 1961, No. 4, pp. 31-46

egemenliğine karşı mücadele etmek için, başlıca müttefikleri olan köylülere birleştirir. Kapitalizmin proleter statüsüne düşürdüğü ve sosyal alanda değişiklik ihtiyacını duyan büro memurları ve aydınların önemli bir kısmı işçi sınıfının müttefikleri haline gelir» (60).

Görüldüğü gibi, Komünizm, iyi niyetlerle de olsa, sosyal reformlara taraftar olanları, radikal toprak reformunu savunanları ve memur ve aydınların bir kısmını, bir toplumun Komünizme sürüklenmesinde tabii müttefik olarak görmektedir. Bunun için bu gibi hareketleri hararetle savunmaktadır.

VII

İkinci Maddenin (f) paragrafı da şu görevleri tesbit etmektedir: «Partinin ideoloji ve teşkilât bütünlüğünü her şekilde kuvvetlendirmek; Partiyi, asıl Komünist ünvanına lâyık olmayanların sızmasına karşı korumak; Partiye ve halka karşı samimi ve namuslu olmak; Parti ve devlet sırlarını saklamak».

Kongreye sevk edilen tüzük tasarisında, birinci cümleinin sonundaki «kuvvetlendirmek» deyimini yerine «korumak» deyimini kullanılmıştı. Fakat «korumak» deyimini zayıf bulunmuş olmalı ki, bunun yerine «kuvvetlendirmek» deyimini konulmuştur.

Yukarıdaki görevde belirtilen prensiplerden hiçbiri, bir görev olarak, 1939 tüzüğünde yer almış değildi. Yalnız 1939 tüzüğünün giriş kısmında, üyelerin, parti saflarının birliğinin sağlanması'ndan bahsedilmekteydi. Buna karşılık 1952 tüzüğünde bu görevler ayrı iki paragrafta yer almıştı. 1952 tüzüğünün 3. Madde (i) paragrafında, Partiye karşı doğru ve namuslu olmak, (j) paragrafında da Parti ve devlet sırlarını saklamak yer almıştı. Görüldüğü gibi, (i) paragrafında sadece Partiye karşı doğru ve namuslu olmaktan bahsedilmektedir. Halbuki 1961 tüzüğü hem Parti ve hem de halka karşı doğruluk ve namusluluktan söz etmektedir. Mamafih, esasına bakılırsa, 1961 tüzüğünün Kongreye sevk edilen tasarisında sadece Parti'ye karşı bu görev belirtilmişti. Kongrede buna bir de Halk deyimini ilâve edilmiştir.

Yeni tüzüğün belirttiği yukarıdaki görevleri bir bütün olarak ele aldığımızda, Leninist parti prensiplerinin sıkı bir şekilde korunmasına çalışıldığını görmekteyiz. Bu da, Komünist Partisinin

(60) The Road to Communism, p. 483; xxii S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetsko-go Soyuzu, III, str. 255

sıkı, disiplinler ve yekpâre bütünlüğünü koruma meselesidir. F. R. Kozlov, Kongrenin 28 Ekim 1961 tarihli oturumunda tüzük tasarısını sunarken okuduğu raporda bu konuda şöyle demiştir : «Partimizin kuvveti ve yenilmezliği, saflarının monolitik birliğinden ve şuurlu demir disiplinden gelmektedir. Bir Parti üyesi, Partinin ideolojik ve teşkilât bütünlüğünü faal bir şekilde savunmalı, dikkatli bulunmalı ve Partiyi asıl komünist ünvanına lâyık olmayanların sızmasına karşı korumalıdır» (61).

Görevlerde belirtilen, Partinin ideolojik bütünlüğünün korunması meselesine gelince, ideolojik bütünlüğü yeni Parti programının çizmiş olduğu yeni doktriner çerçevede ele almak gerekir. Eski tüzüklerde böyle bir hüküm yoktu. Fakat, 22. Kongre şimdi yeni bir devir açtığını ilân ettiğine göre, Partinin yeni ideolojisi de bu devrenin prensipleri olmaktadır. Bu da komünist toplumun inşasıdır.

Üyelerin Partiye ve Halka karşı doğru ve namuslu olması meselesinde ise, Parti ile Halkı birbirinden ayırmak gerekir. Burada asıl önemli olan, Partiye karşı namusluluktur, 1952 tüzüğünde ve 1961 tüzüğünün de tasarısında sadece Partinin adının zikredilmesi, ve **halka karşı** deyiminin ancak Kongrede ilâve edilmiş olması, esas itibarile Partiye karşı bir görevin bahis konusu olduğunu açıkça göstermektedir. Partiye karşı doğruluk ve namusluluk ile anlatılmak istenen, bir üyenin kendisine verilen emirleri mutlak bir surette yerine getirmesi ve yerine getiremediği zaman da kusurlarını itiraf etmesidir. Totaliter bir rejimde, bir insanın kusurlarını itiraf etmesinin çok kere neye mal olabileceğini tahmin etmek güç değildir. Kalda ki, Sovyet Rusyada pek çok kereler rastlandığı gibi, verilen emirlerin emri yürütecek olanın imkânlarını çok kere nazarı itibare dahi almadığı düşünülürse, bir kusurun itirafının maliyetini tahmin etmek daha da kolaylaşır.

Halka karşı doğruluk ve namusluluk meselesinde ise, bunu, Kruşçov politikasının halka daha sempatik görünmek hususunda harcadığı çabaların bir yeni işareti olarak kabul etmek gerekir.

Parti ve Devlet sınırlarının saklanması ise yine enteresan bir durum ortaya çıkmaktadır: Bir Parti üyesi sadece Parti sınırlarını değil, fakat aynı zamanda Devlet sınırlarını da korumasını bilecektir.

(61) F.R. Kozlov, *Amendments to the Rules of the Communist Party of the Soviet Union (Report to the 22nd Party Congress)*, Moscow, Foreign Languages Publishing House, 1961, p. 17

Sanırız ki, bu, rejimin siyasal mahiyetini, Parti ile Devletin birbiri içine ne derece girmiş olduğunu göstermeye yeter. İkinci olarak, Parti sırlarının saklanması da, Parti zaafının ve Parti-içi oyunların kamu oyuna aksetmesini önlemede bir tedbirdir.

VIII

İkinci Maddenin (g) paragrafının belirttiği görevleri şunlardır: «**Tenkidi ve kendi kendini tenkidi geliştirmek; kusurları çekinmeden açıklamak ve bunların giderilmesi için savaşmak; gösterişe, kendini beğenmeye ve başkalarının gönlünü hoş etmeye ve bölgecilğe karşı mücadele etmek; tenkidi kaldırmaya yönelen her teşebbüse şiddetle engel olmak; Parti ve devlete zararlı faaliyetlere karşı koymak ve bunları, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Merkez Komitesi de dahil olmak üzere Parti organlarına bildirmek.**»

Bundan önceki paragrafta belirtilmiş olan halka ve Partiye karşı namuslu olma prensibini bu paragrafın ışığında tekrar ele alırsak, bir kere daha görürüz ki, bahis konusu olan herşeyden önce Partiye karşı namusluluktur. İkinci olarak, bu paragrafın prensiplerini, Parti sırlarının saklanması prensibi ile birlikte gözönünde tutmak gerekir.

(g) Paragrafının koymuş olduğu görevleri bir tek noktada toplamak mümkündür: Partinin kendi kendisini sıkı bir kontrol sistemi içinde tutması. Bu, başlangıçtanberi böyle olmuştur. 1939 tüzüğü görev olarak üyelere tenkit (**kritika**) ve kendi kendini tenkidi (**samokritika**) bir görev olarak vermiş değildi. Fakat üyelerin hakları arasında, Parti görevlilerini Parti toplantılarında tenkit de zikredilmişti. 1952 tüzüğü, 1961 tüzüğü gibi, hem tenkidi ve kendi kendini tenkidi bir görev olarak, ve Parti görevlilerini tenkidi de bir hak olarak kabul etmişti.

22. Kongrede okunan Merkez Komitesi Raporu ve yeni Program tenkit ve kendi kendini tenkit konusunda özel bir açıklamada bulunmuyor. Yalnız, Merkez Komitesi Raporu, Stalin'i ve kişiye tapmayı bir kere daha mahkûm ederken, Lenin'e atıfta bulunarak, Lenin'in, Partinin kendi hatalarını hiçbir zaman saklamaması ve bunları açıkça tenkit etmek suretile düzeltme yoluna gitmesi gerektiği konusundaki sözleri nakledilmektedir (62). Bunun dışında, F. R. Kozlov, tüzük tasarısı hakkındaki raporunu okurken bu konu-

(62) Bak.: *The Road to Communism*, p. 125; *XXII S'ezd Kommunističeskoy Partii Sovetskogo Soyuza*, I, str. 103

ye temas etmiş olmakla beraber, fazla bir şey söylememiş (g) paragrafının belirttiği görevler üzerinde bir iki cümle ile durmakla yetinmiştir (63). Halbuki 1952'deki 19. Kongrede Malenkov'un okuduğu raporda bu nokta üzerinde özellikle durulmuştu (64). Malenkov, birçok Parti ve devlet görevlilerinin tenkide tahammül gösteremedüklerinden ve tenkidi önlemek için çaba harcadıklarından şikâyet ederek, bunun bürokrasiye ve durgunluğa yol açtığını, Parti liderlerinin üyeler arasındaki prestijini zayıflattığını, Parti liderliğinin varlık sebebinin, tehlikeleri daha çok küçük iken tesbi tedip, bunların gerçek bir tehdit haline gelmesini önlemek olduğunu belirtmiştir.

Totaliter bir rejim olarak Sovyet rejimi ne derece sert olursa olsun, tamamen bir sorumsuzluk içinde bulunduğu iddia edilemez. Milletlerarası plânda bir yaşama mücadelesi içinde bulunduğu bir gerçektir. Onun bu mücadelesi, diğer millî varlıkların yıkılması gayesine yönelse de, genek içerde, genek dışarda bu mücadeleyi en iyi şekilde yürütmek zorunda olduğu açıktır. Bu zorunluluk özellikle liderler için varıdır. Liderlerin kitle üzerindeki kontrolü ancak gayet komplike bir teşkilâtlanma ile mümkün olduğundan, bu teşkilâtlanmanın da iyi bir şekilde işlemesi ve bunun için de kendi-kendini kontrol etmesi gereklidir. Kitlelerin liderler tarafından kontrolünde en etkili vasıta ve rejimin siyasal temeli Komünist Partisi olduğundan, bizatihi Partinin de iyi bir düzen içinde bulunması hayatî önem kazanmaktadır. Parti içindeki tenkit ve kendi-kendini tenkit sistemi de, Partinin iyi çalışmasına yönelen önemli bir kontrol usulü olmaktadır.

Bununla beraber, Parti içindeki bu tenkit prensibinin sınırları ve dozu pratikte çok önemlidir. Zira teorik plânda bu sınırlar ve doz tesbit edilmiş değildir. Önce şunu belirtelim ki, bu tenkit rejime, en üst kademede bulunan liderlere ve bunların politikasına yöneltilemez. Bu tenkit, demokratik düzendeki bir Parti içinde olduğu gibi, farklı görüşe sahip teşkilâtlı grup haline de gelemez. Bu, yapıcı bir tenkit olmalıdır; yani Parti liderleri için şayanı kabul ve onların otoritesini destekleyici mahiyette olmalıdır. Tenkit ve kendi-kendini tenkit, liderlik grubunun altında bulunan Parti ve hükümet kademelerine yönelmeli, bürokratik aksamaları açığa vurmalı, Parti görevleri ile idarî sorumlulukların ihmal ve kusurlarını belirtmeli, değişen Parti politikasına karşı beliren uy-

(63) F.R. Kozlov, *op.cit.*, pp. 15-16

(64) Bak.: Meisel and Kozera, *op.cit.*, pp. xxiv-xxv

günsuzluk ve aksaklıkları ortaya çıkarmalıdır. Kısacası, liderlerin egemenlik ve otoritesinin kuvvetlenmesine hizmet etmelidir. Onların Parti, devlet ve genel olarak kamu hayatı üzerindeki kontrollerini kolaylaştırmalıdır. (65).

(g) paragrafında belirtilen görevlerin sonuncusunu da, yani Parti ile devlete zararlı faaliyetleri, Merkez Komitesi de dahil olmak üzere, yukarı kademelere bildirme görevini de yine aynı açıdan ele almak gerekir. Zararlı faaliyetin mahiyeti ve sınırları belirtilmediğine göre, bunu, liderlere ve onların politikasına aykırı olan herşey olarak almak gerekir. Böylece, üyelerin liderlere mutlak bir itaati sağlanmak suretile, liderlerin Parti üzerindeki kontrolleri de kolaylaşmaktadır.

IX

(h) Paragrafının koyduğu görevler de şunlardır: «Siyasal ve iş niteliklerine göre kadroların seçiminde Parti politikasını hiç inhiraf etmeden yürütmek. Kadroların seçiminde ve eğitiminde Leninist prensiplerin bozulmasına karşı hiçbir zaman göz yummamak».

(h) Paragrafının bu görevleri 1939 tüzüğünde mevcut değildir. 1952 tüzüğü ise, sadece birinci görevi, fakat daha teferruatlı bir şekilde belirtmektedir. 1952 tüzüğünün 3. Madde (k) paragrafına göre, Parti ile ilgili herhangi bir göreve adam seçerken, Partinin talimatına sıkı sıkıya uyulacaktı. Kişisel dostlukları veya millî özellikleri bu gibi işlerde nazarı itibare almak Partiden çıkarılmaya dahi gerektirecekti. 1961 tüzüğü şimdi bu rijid durumu biraz daha gevşetmiş görünmektedir. Yeni tüzükte bahis konusu olan, kadroların seçiminde Parti talimatlarına değil, fakat parti politikasına uyulacaktır. Bundan çıkan anlam odur ki, Partinin kontrolü altında bulunan bir göreve tayin yapılırken, alt kademeler adetâ bir muhtariyete sahip kılınmaktadır. Bir desantralizasyon görüntüsü ortaya çıkmaktadır. Hiç değilse kâğıt üstünde durum budur. Merkez Komitesi Raporu da bu durumu teyid eder görünmekte ve şöyle demektedir: «Geçmişte birçok mahallî Parti görevlileri her türlü meselede yukarıdan direktif ve talimat beklemişler ve kendi inisiyatif kabiliyetlerini ortaya çıkarma imkânı bulamamışlardır. Fakat şimdi mahallî Parti organlarının yetki ve sorumlulukları genişletilmiştir ve bu organlar şimdi daha geniş bir ba-

ğimsizlikle hareket etmek ve meseleleri yapıcı bir açıdan ele almak zorundadırlar. Bunu yapabilmek için de gerekli kadrolara sahibiz...» (66). Fakat Kruşçov'un bundan sonraki sözleninden anlaşılmaktadır ki (67), mahallî parti organlarının bağımsız hareketi ile gerçekleştirilmek istenen şey herhangi bir ekonomik ve siyasal teşkilâtta bir memurun davranışı Parti politikasına aykırı ise, daha yukarı Parti kademelerinin emirlerini beklemeksizin bunun tasfiyesidir. Kruşçov'un, bu vesile ile, üretim plânlarında tesbit edilen rakamların indirilmesi hususunda devamlı şikâyette bulunan endüstri teşebbüsleri müdürlerine, kollektif çiftlik başkanlarına ve devlet çiftlikleri idarecilerine karşı gösterdiği sinirlilik ve bunları gerçek liderler olarak saymaması, üzerinde durulacak bir noktadır sanırız. Yine bu kadroar meselesile ilgili olarak, Kruşçov bazı Leninist prensiplere de atıfta bulunmuştur ki, onlar da şöyledir: Parti politikasının gerçekleştirilmesi için yapılan mücadelede denenmiş yaşlı liderlerle, kendi alanlarında sağlam bilgi sahibi, enerjik, genç teşkilâtçıların kuvvetlerinin birleştirilmesi; Parti kararlarının icra edilip edilmediğinin sıkı bir şekilde kontrolü; Parti ve hükümet organlarının çalışmalarındaki eksik ve kusurları gidermek için kendini beğenmişliğe ve üst makamlara yaranmaya hiçbir şekilde izin vermemek gibi...

Böylece, yeni tüzük Parti teşkilâtının alt kademelerine ve özellikle mahallî organlara daha fazla karar ve hareket serbestisi verme gibi bir eğilim göstermektedir. Fakat, bunu yaparken de, bu alt kademe organlarının yukarı kademe organlarına ve özellikle Parti liderliğine tam bir sadakatle bağlı militan komünistlerle teçhiz edilmesine de birinci derecede önem vermektedir. Esasen, aksini düşünmek, totaliter rejimin mantığına aykırı düşerdi.

X

İkinci Maddenin (i) paragrafının belirttiği görevler şunlardır: **«Bütün Parti üyeleri için eşit bir şekilde bağlayıcı olan Parti ve devlet disiplinine saygı göstermek. Yaptıkları hizmetler ve buldukları mevki ne olursa olsun, bütün Komünistler için Partinin bir tek kanunu vardır».**

Yeni tüzüğün bu görevleri tamamen yeni olmamakla beraber, bazı bakımlardan özellik göstermektedir. 1939 tüzüğünde [Madde 2, par. (b)] sadece Parti disiplinine saygı göstermekten bahsedil-

(66) The Road to Communism, pp. 142 - 143

(67) Bak.: Ibid., pp. 143-145

miş ve bunun arkasından Parti politikasının ve Parti organlarının kararlarının yürütülmesi zorunluluğundan söz edilmişti. 1952 tüzüğünde ise, [Madde 3, par. (f)] Parti ve Devlet disiplini birarada zikredilerek, Partide, biri liderler için, diğeri de üyeler için olmak üzere iki ayrı disiplin mevcut olmadığı özellikle belirtilmişti. Halbuki şimdi 1961 tüzüğü, bu açıklamayı yapmaksızın, yani **liderler** deyimini kullanmaksızın, yaptığı hizmetler ve bulunduğu mevkiler ne olursa olsun demek suretile gayet genel bir ifade kullanmayı tercih etmiştir. Sanırız ki, bu da üzerinde durulacak bir noktadır.

Partinin elit ve militan Leninist vasfını korumak için, Sovyet rejiminin başlangıcından itibaren Parti disiplinine büyük önem verilmiştir. Parti disiplininin korunması özellikle liderler için önemli olmuştur. Parti iktidar için en etkili manivelâ olduğuna göre, bu manivelânın etki ve sağlamlığı, bunun tecanüs ve yekpâreliğine dayanacaktır. Bu tecanüs ve yekpâreliği sağlayacak da disiplindir. Bu sebeple ihtilâlin ilk günlerinden itibaren Parti içindeki disiplini sağlamak amacı ile menkezî bir kontrol organı kurulmuştur. Çeşitli gelişmelerine rağmen bu organ (68), Parti Kontrol Komitesi (**Komitet Partiynogo Kontrolya pri TsK KPSS**) adı ile bugünde önemli bir organ olarak devam etmektedir. Tüzüğüün 40. Madde (a) paragrafına göre, Komitenin görevlerinin başında, üyelerin Parti ve devlet disiplinine saygı göstermelerini sağlamak, Parti ve devlet disiplini ile Parti programı ve tüzüğüünün üyeler tarafından ihlâlini önlemek ve gerekli tedbirleri almaktır. Parti disiplini ihlâl eden üyelere, tüzüğüün 8 - 13 üncü maddeleri çerçevesi içinde, çeşitli cezalar verilir ki, bunların en ağırı Partiden çıkarılma'dır. Partiden çıkarılma kararı en alt kademe Parti teşkilâtı tarafından verilmekle beraber, son söz Parti Kontrol Komitesine aittir. Keza diğer çeşit disiplin cezalarına karşı da nihaî başvurma yeri Kontrol Komitesidir. Bu suretle disiplinin uygulanması ve korunması tedbirleri alt kademe teşkilâtına bırakılmakla beraber, disiplin konusunda son sözü Merkez Komitesine bağlı Parti Kontrol Komitesi söylemektedir.

XI

Parti üyelerine ait son görevi (j) paragrafı şu şekilde belirtmektedir: «**Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin savunma gücünün arttırılması için her şekilde yardımda bulunmak; milletler arasında barış ve dostuk için yorulmadan mücadele etmek**».

(68) Kontrol Komitesinin kısa tarihçesi için bak.: McClosky and Turner, op.cit., pp. 226-229

Bu paragraf Kongreye sevk edilen tüzük tasarısında mevcut olmayın, tamamen Kongre tarafından tüzüğe sokulmuştur.

Diğer yandan, 1939 tüzüğü bu mahiyette bir görev ihtiva etmemiştir. Buna karşılık, 1952 tüzüğü ise, Birinci Maddesinde, «düşmanlarının saldırgan hareketlerine karşı Sovyet Anavatanının aktif savunmasını her vasıta ile kuvvetlendirmek» hükmünü taşıyordu. 1961 tüzüğü, şimdi, «düşmanlarının saldırgan hareketleri» deyimini tamamen kaldırmış, sadece savunma gücünün arttırılmasından söz etmiştir. Ayrıca, milletler arasında dostluk ve barış için mücadele etmeyi üyelere bir görev olarak vermiştir. Açıktır ki, barış ve dostluk için mücadele, münferiden bir üyenin faaliyetlerinin çok ötesinde bir iştir ve herşeyden önce liderliğin politikasını ilgilendirir. Fakat burada da bahis konusu olan, (e) paragrafında olduğu gibi, milletlerarası plânda bir politikanın ilânıdır. Ve propaganda gayesine yönelmektedir. Zira, bir yandan savunma gücünün arttırılması söz konusu edilirken, öte yandan barış ve dostluktan dem vurmamak birbiri ile çatışan iki ayrı davranıştır. Bu çelişen davranışları 22. Kongrenin dokümanlarında da görmek mümkündür. Meselâ, yeni Parti programı milletlerarası münasebetler alanında, bol, bol, barış içinde bir-arada yaşama propagandasını yaparken, buna kendisine göre anlam vermektedir. Program, «Sovyetler Birliği Komünist Partisi, dış politikasının ana gayesi olarak, Sovyetler Birliğinde komünist bir toplumun kurulması ve dünya sosyalist sisteminin gelişmesi için gerekli barışçı şartların sağlanmasını ele almaktadır...» (69) demek suretile barışı ne için istediğini açıkça belirtmiş olmaktadır. Yine program, barış içinde bir-arada yaşama-yı da şu şekilde belirtmektedir: «Barış içinde bir-arada yaşama, sosyalizm ile kapitalizm arasında milletlerarası çaptaki barışçı rekabete bir temel hizmetini görmekte ve bunlar arasındaki sınıf mücadelesinin özel bir şeklini teşkil etmektedir» (70). Sınıf mücadelesi teorisinde sınıflardan birinin ortadan kaldırılması bahis konusu olduğuna göre, bu politikada da ortadan kaldırılma gayesi güdülen kapitalist denen hür dünyadır. Yoksa iki blokun veya iki ayrı yaşama görüşünün, birbirlerine devamlı hayat hakkı tanıyarak bir-arada yaşaması bahis konusu değildir. Programın, «Barış içinde bir-arada yaşama ve dünya barışı için mücadele» başlığını taşıyan kısmında, milletlerarası plânda Partiye verilen görevler arasında, askerî blokların kaldırılması da zikredilirken (71), biraz sonra,

(69) *The Road to Communism*, p. 502

(70) *Ibid.*, p. 506.

(71) *Ibid.*, p. 507

«sosyalist vatanımızın ve bir bütün olarak sosyalist kampın güvenciliğini ve dokunulmazlığını korumak için gerekli zorunlu tedbirleri almak» tan (72) söz edilmektedir. Ayrıca Merkez Komitesi Raporu da, sosyalist devletlerin kollektif organları olan Varşova Paktı Teşkilâtı ile Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyinin gündene güne kuvvetlendiğini iftiharla belirtmektedir (73).

Görüldüğü gibi, barış içinde bir-arada yaşama ve dostluk politikası gerçek iyi niyetli bir politika olmayıp, komünizmin evrensel kılınması için, karşı tarafın zayıflatılması ve yıkılması gayesine yönelik bir vasıtaadır.

XII

Sonuç : Sovyetler Birliği Komünist Partisinin yeni tüzüğündeki görevler dahi, -Partinin teorik bünyesindeki diğer değişiklikleri gözönüne almasak bile-, Stalin'in ölümündenberi Sovyet rejiminin geçirmiş olduğu önemli transformasyonu belirli bir şekilde ortaya koymaktadır. Rejim, totaliter ve tek partili olmakta devam etmekte beraber, dayandığı unsurlar değişmiş, özellikle terör, yerini kuvvetli bir ideolojik endoktrinasyona terketmiş görünmektedir. (74). Özellikle 22. Kongre ile beraber ideolojik unsurun rejimin temelindeki yeri daha da kuvvetlenmiş veya hiç değilse rejimin iç politikası böyle bir kuvvetlendirmeye yöneltilmiştir. Bunun sonucu olarak da, rejimin bilfiil temsilcisi olan liderlik ile kitle arasında ortak bir bağ yaratılmaya çalışılmaktadır ki, bu da, kitlenin, toplumdaki her çeşit teşkilâtlarıyla bir dereceye kadar katılmasını sağlamak yoluyla gerçekleştirilmek istenmektedir. Rejimin bu gelişmesinde, üyelere verilen görevlerden çıkarılabilecek ikinci özelliği de, iç bünye ile milletlerarası plân arasında sıkı bağların kurulmasına çalışılması ve milletlerarası plâna daha fazla girme çabasıdır.

Bununla beraber, gerek 22. Kongre, gerek bu Kongrenin açtığını ilân ettiği yeni çığır, rejimin temel karakteristiklerinde radikal değişmeler meydana getirmiş değildir. Rejim, totaliterdir, tek partilidir, doktrinerdir ve her türlü anlamdaki kişisel hürriyete yer vermemektedir. Parti, disipliner, militan ve monolitik yapısı ile toplumsal yapının her veçhesine hâkim olmakta devam etmektedir.

(72) Ibid., p. 508

(73) Ibid., p. 19

(74) Bugünkü Sovyet sisteminin mahiyeti hakkında şu enteresan tartışmaya bak.: Zbigniew Brzezinski, «The Nature of the Soviet System», *Slavic Review*, October 1961, vol. xx, No. 3, pp. 351-368; Alfred G. Meyer, «USSR, Incorporated», *Ibid.*, pp. 369-376; Robert C. Tucker, «The Question of Totalitarianism», *Ibid.*, pp. 377 - 382; Zbigniew Brzezinski, «Reply», *Ibid.*, pp. 383-388.